APOKRIF

Irodalmi Folyóirat · 2025. tél
XVIII. évfolyam 4. szám

eldöntötte, hogy mindent alaposan megfigyel

véleménye szerint mindig is tennie kellett volna:

dolog érdekli igazán: az őrületig körbeírt valóság, a té

és elkezdi hajszolni magát, hogy minél

s folyamatosan „dokumentál”,

hanyatt feküdni ugyanis

és gondolatlabirintusaival

bolyult részletezésekkel,

pontosabb és minél érzékletesebb legyen, emiatt felvonultatja azt, amit a

a mániákus

az ágyban, és

mivel minden és azonnal hazuggá lesz

(UF)

ezen a nyelven

nélkül haladni, aztán jön egy pont, ahol nincs tovább

(MÉ)

, mert ott már ugrania kellene

nincs út egy bizonyos ponton tovább a teljes

(AP)

Krasznahorkai László
irodalmi Nobel-díjas

APOKRIF

Irodalmi folyóirat
megjelenik negyedévente
XVIII. *évfolyam*, 4. *szám*
2025. *tél*

Főszerkesztő
Nyerges Gábor Ádám

Főszerkesztő-helyettes
Molnár A. Aliz (*tördelés*, *Apokrif Online*)

Szerkesztők
Kerber Balázs (*vers*)
Mizsur Dániel (*próza*)
Taródi Luca (*próza*)
Dénes Gergő (*kritika*)
Veress Dániel (*kép*, *korrektúra*)
Tamás Péter (*műfordítás*)

Itt lenni szerettem

•

Szerkesztőség
1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1
Tel.: (1) 951 8518; (30) 876 1473
apokriflap@gmail.com

http://www.apokrifonline.com

Felelős kiadók
Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, Szófa Irodalom Bt.

Nyomda
Könyvpont Nyomda Kft.
Felelős vezető: Gembela Zsolt

A folyóirat emblémája Hlatki Dorottya munkája.

Copyright © 2025 Az *Apokrif* 2025/4. *számának szerzői és szerkesztői*

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 900 Ft
ISSN 2060-3207

Szépirodalom

6 **Gergely Ágnes**
A tekintet

8 **Farkas Arnold Levente**
Virágos almafa

13 **Mirkó Anna Regina**
Jása káposztája

18 **Borsik Miklós**
Ufó alszik a polifoamon

20 **Gulisio Tímea**
Égőáldozat; *Teremtő*

23 **Gažík Viktória**
A varjak meséje

27 **Kovács Attila György**
Asszonyok a padon

33 **Nyilas Atilla**
Egynyári jegyzet

Látószögben
Krasznahorkai László

37 *A bálna csobbanása után*
(Szilágyi Zsófia Júlia és Veress Dániel beszélgetése)

55 **Koós István:** *Holometamorfózis*
(Krasznahorkai László: A magyar nemzet biztonsága*)*

Látótávolság

61 **Hocza-Szabó Marcell:** *Összeálló veszteségek*
(Szabados Attila: Vérsűrűség*)*

66 **Mató Rebeka:** *Egyik sem jóképű, mind csak gyönyörű*
(Kupihár Rebeka: A heterók istenéhez*)*

71 **Sebők György:** *Elveszi az anyák bűneit*
(Áfra János: Kitakart anyám*)*

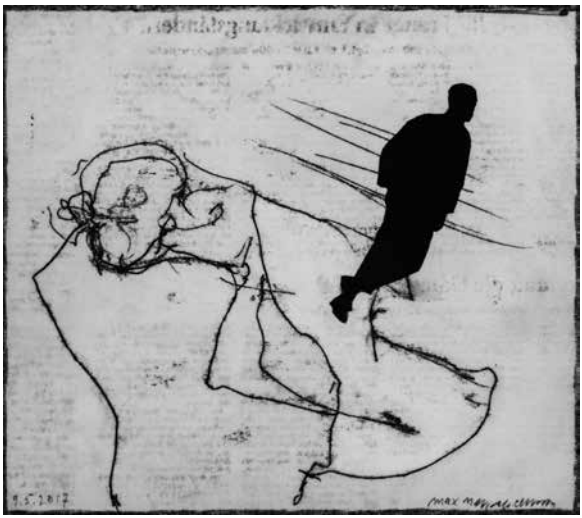
Képrovatunkkal Krasznahorkai Lászlót, 2025 irodalmi Nobel-díjasát köszöntjük. A lapszámban közölt installációfotókat a szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum *Minduntalan. Krasznahorkai László prózavilága* című kiállításán készítette Deim Balázs és Andorka Tímea; ugyanerről a kiállításról választottuk Max Neumann grafikáit és a füzetfedélen kígyózó, a kurátor Szilágyi Zsófia Júlia által több Krasznahorkai-regényből összeollózott mondatot. A borító Orosz Rebeka munkája.
(A 34. oldalon közölt, Báró Wenckheim Bélát ábrázoló fénykép eredetijét a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye őrzi.)

Gergely Ágnes

A tekintet

Elmentél. Tudom.
Irgalmatlan messze vagy.
Nem visz el odáig a lábam.
A messzeségben is te vagy.
Csak épp itt nem vagy,
a szomszéd szobában.
Lágy hangod átjön a falon.
Suttogsz, ha alszom.
Vagy ha ébredek.
Ha kiáltanál,
könnyebb lenne minden.
Nem adott könnyítést az életed.
Voltál te boldog? Nem kérdeztelek.
Megelégedett soha nem lehettél.
Gyereksírás. Háború. Fosztogatnak.
Gyalogút félméteres hóban.
Lyukas bakancs. Mások erről
verset írnak. A padlón fekszik
esztergályos lányod. Mások ettől
sírnak. Nem verték meg
a jampecok. Csak a hitét szidták.
Aztán elhallgattak ők is.
Mindenki őrzi a titkát.
Mióta elmentél, tudom, hogy
van gonosz. Nincs arányban
a gonoszság és a jóság.
De fölöttük az örökkévalóság.
Lépj lassan lefelé
azon a hosszú létrán.

Azt kérem csak, hogy nézz rám.
A tekinteted eléri, hogy
maradjak veretlen.
Várj rám. Várj meg.
Itt lenni szerettem.

Farkas Arnold Levente

Virágos almafa

A *terv* bizonyos részleteihez
okvetlenül olvasnom kellett
volna, de a könyvek ellen nem
kívántam könyvekkel hadakozni.

A feltűnően szép és okos
nőnek a férfiak nehezen
tudtak ellenállni, ő pedig
nem is akarta az ellenállást.

Bekukkantottam a mennybe.
Tele volt buddhistával. Ne
akarj nyomot hagyni a földön.

Illetve azt is tudtam, hogy
nincs ott, csak képzelem, hiszen
komplikáltak ezek a dolgok.

A *bot*, amellyel szükség esetén
Ferenc szemzugába koppintottak,
ugyanaz, mint amivel a testvér
csuháját a porba rajzolták.

Néha meglepő kölcsönöket
vett fel Éva, a zöldségesnél,
a cukrászdában, a patikában,
a villanyszámlainkasszástól.

Nem lehet eljátszani, hogy
eljátszom azt, hogy nem lehet.
Az igazság nő, de nincs neve.

Ilona mindent sejtett, de arra
számított, hogy a nyaralással
a liezon is véget ér majd.

A *koponya* hátsó traktusait
sejti, és úgy határoz, hogy
arra, az agy lucskos temetője
felé folytatja pályáját.

A férfinak harmincéves
koráig nem is volna más
feladata, mint igényeivel
levegőben tartani magát.

Új partok felé, új illúziók
felé. A semmi. A félelem.
Asztal körül néma angyalok.

Minden későbbi szerelmem
hozzá hasonlított valamiben,
a hangja a telefonban.

A *folyóparton* finom homokkal
szórt föveny húzódott, csöndesen
másolta a nyújtózó hullámok
kiterült rádiuszait.

Úgy éreztem, véglegesen
kihullok abból, ami a rendes
emberek rendes élete,
amit apám elvárna tőlem.

Akkor bújtam ebbe a szűk,
sebezhető testbe, amikor
a halhatatlanságot kinőttem.

Virágos almafa tövében
szenderegtem, s maga égőpiros
rózsát ejtett a mellemre.

A *frázisvázlatok* azelőtt
születtek, mintha egy tájat
tulajdon feltételeivé
rombolt volna az előrelátás.

Mindnyájan nagyon szerettük
egymást, virrasztásuk baráti
gesztus volt, pompásan illett
akkori lelkesültségünkhöz.

Európából elűzte őt
a félelem és a rettegés,
de legnagyobb a kíváncsiság.

Amerikában nehezen talált
újra magára, zavarta, hogy
immár a férje tartja el.

A *természet* másolása
a természettől teljesen
függetlenül a sötétben
tévelygett, túlfűtötten vibrált.

Ezt a történetet később
sosem említette, udvarias
volt, mint azelőtt, de tudom,
hogy sosem bocsátott meg nekem.

A művészet és a piac
kapcsolata nem kapott kellő
figyelmet a múlt században.

Asszonnyá értem, okmánynyelv
szerint házasodtam, váltam
el, házasodtam meg újra.

Mirkó Anna Regina

Jása káposztája

Léna, ne menj, még ne! Máté, nézz körül, Jása bácsi órákon belül a Keletiben lesz, a lakás egy *bardak*, nem maradhat így. Csak még egy picit, Máté visszahúzza Lénát a karjánál fogva, átöleli, így fekszenek pár másodpercig, Léna teste megfeszülve, Máté szorosan öleli. Nézd, a kapitány sem szeretné, ha mennél, mondja Máté, Léna türelmetlenül ciccent, ha leszoplak, felkelsz? Ú, ez azért kemény volt, mondja Máté, de nem annyira kemény, mint a kapitány. Léna a szemét forgatja, a nagybátyjára gondol, fel kell porszívózni, fel kell mosni, az üres üvegeket el kell tüntetni. Tiszta ágyneműt kell húzni. Főzni kell. Péntek van, nem eszik húst. Krumplistészta, kovászos uborkával, az gyorsan kész van. Léna eltűnik a takaró alatt. Máté a takaróba markol, a takaró, ott, ahol Léna feje van, ütemesen kezd fel-alá mozogni. Nincs kovászos uborka, csak csalamádé. Egyre gyorsabban mozog. Talán jó lesz azzal is, végül is soha nem járt még itt, nem tudja, mi az autentikus. Máté a földre dobja a takarót, megragadja Lénát a vállainál fogva a hátára fekteti. Léna Máté szemébe néz, krumplistészta lesz csalamádéval, mondja. És oké, van öt perced, teszi hozzá. Annyi pont elég lesz, Nyuszi.

Léna kapkodva öltözik, figyelj, végül is milyen rokon ez a Jása, kérdezi Máté, miközben a zokniját húzza. A bácsikám, mondja Léna, már a konyhából. Edénycsörömpölés. A nagyanyám unokatestvérének a fia, ezerszer mondtam már. Szóval közeli rokon, motyogja Máté, miközben a zokni párját keresi. Mondtál valamit? – kérdezi Léna már az előszobából, miközben a porszívót szedi elő. Semmit, az égvilágon semmit. Máté elterül az ágyon, cigaretta után matat, Léna a szobába lép, amíg itt van, kérlek, ne dohányozz bent. És légyszi, hámozz burgonyát. Léna elkezdi összeszedni a földről és a székekről a ruhákat,

hajtogatás nélkül vágja őket a szekrénybe. Fuh, fogalmam sincs, hogyan lesz az egész. Leül. Itt fog lakni egy hétig. Soha életemben nem láttam, csak tudom, hogy Kijevben éltek, amikor az anyám a Szovjetunióban tanult, és ott töltötte náluk a nyarakat. Feláll, végighúzza az ujját a könyvespolcon, tiszta por. Tudom, hogy a szülei zsidók, ő kikeresztelkedett, Jákov, hogy lehet ilyen névvel kereszténynek lenni. A konyhába megy, ismét edénycsörömpölés. Máté, kérlek ne haragudj rám, hogy a nyakunkba szakítottam ezt az egészet, kiabálja, szabadítottam, nevet Máté, oké, szóval ne haragudj, hogy a nyakunkba szabadítottam ezt az egészet. Ne aggódj már ennyit, Léna, még az is lehet, hogy jó lesz, nyugodj meg kicsim, mondja a konyha felé menet. Na, hol az a krumpli, amit meg kell pucolni, belenyúl a konyhafiókba, a hámozót keresi, közben a feleségét nézi. Figyelj, lehet, hogy kellene neked még ilyen öt perc? – mosolyodik el. Ebben a pillanatban megszólal a porszívó, de Léna rögtön ki is kapcsolja. Máté idegesen matat, közben mosolyog, úgy tesz, mintha sármosan mosolyogna, nem tudja, mi fog történni, Lénánál soha nem tudni, mi fog.

Hányas vágány? Tizenkettes, egy órát késik, ezt mondjuk megnézhettük volna előre. Léna fázósan összehúzza magán a kabátját. Ugorjunk be addig a Sparba, hátha van tisztességes kovászos uborkájuk, vagy legalább rendes savanyú káposzta. Én itt egy óra alatt megfagyok. Figyelj, szerintem inkább ugorjunk be a Derbibe, és igyunk meg egy fröccsöt, mondja Máté. Léna élesen annyit mond, nem. Spar. Nem lehetünk piásak már akkor, amikor ideér. Nem is ismerem, lehet, kiakad. Uborkából persze csak ez a végtelen gyenge van, mindegy, a semminél jobb, az édes csalamádénál egészen biztosan. Veszek rendes káposztát. Savanyút. Veszek mindkettőt, mindegy. Beállnak a sorba, a kasszánál spanyol anyanyelvű pénztáros, a pénztárra kiírva: türelmet kérek, tanulom a nyelvet. Álljunk át a másik sorba, mondja Léna, miért, hova sietünk, nevet Máté. Legalább

most valakivel én beszélhetek úgy, hogy te nem érted. Úgy érted, gyakorolhatod azt a három mondatot, amit tudsz spanyolul, mosolyog Léna Mátéra. Hirtelen elkomorul. Máté, kikapcsoltam a tűzhelyet, ugye? Ugye, kikapcsoltam? Máté hátulról átöleli Lénát. Nyugodj meg, Nyuszika, rendben lesz minden. Minden rendben lesz.

Még negyven perc, bassza meg, újabb negyven perc késés. Mit is mondtunk a Derbiről? – néz Léna Mátéra. Hogy ne legyünk piásak már akkor, amikor ideér, mondja Máté, közben a kijelzőt nézi. Oké, csak egy fröccs, mondja Léna, de tényleg csak egy. Menjünk. Nem hiszem el. Akkor igyunk még egyet. Nem hiszem, el, hogy negyvenpercenként tudják csak kiírni, hogy még negyven percet késni fog… Wifi persze nincs a vonaton, legrosszabb esetben felhívom a mobilján. Jó drága lesz, de felhívom. Léna, ne idegeskedj, ide fog érni, elmegyek még egy fröccsért, aztán szépen felszedjük a bácsikádat a pályaudvaron, és hazamegyünk. Te, figyelj, ha már így idejött, nem kellett volna legalább valami vodkát venni? Koccintani? Pertut inni? Ne menjek el a Sparba egy vodkáért? Léna Mátéra néz, ugyan, ennyire *amatyór*nek hiszel? Nevet. Erős orosz akcentussal mondja ki, hogy amatőr. És Jása egyébként sem orosz, hanem ukrán. Vettem házipálinkát a szállodában a szakácstól, lesz mivel pertut inni, mondjuk, hogy ti hogy fogtok, azt nem tudom, majd fordítok. Oké, sóhajt Máté, hozom azt a második fröccsöt.

Enyhén dülöngélve áll a harmincas évei végén járó pár a Keleti pályaudvar tizenkettes vágányánál. A nő a leszálló tömeget pásztázza. A férfi megkérdezi tőle, figyelj, hogy is néz ki a bácsikád. A nő huncutul ránéz. Nem tudom. Úgy néz ki, mint egy ukrán zsidó. Nevet. A férfi a tömegre néz: hát, nem lesz könnyű dolgunk, random viszünk haza egy embert, vagy van más terv? Egymásra néznek és úgy nevetnek, a könnyük is kicsordul. Figyelj, mondja a nő, erős orosz akcentussal. Mi lenne, ha vonatra

szállnánk mi is? Bármelyikre, ami külföldre megy. Veszünk két üveg pezsgőt, és megyünk, mint a régi szovjet filmekben. Őrült vagy, imádom, hogy ennyire őrült vagy, a férfi átöleli, megcsókolják egymást.

A pályaudvar zaja elhalkul, ahogy egymásra néznek. *Nákányecta*, *Lénocska*, *ja uzse dumal*, *nyikogda nye dojedu*! *Gyágya Jása*! Fogalmam sincs, hogyan ismert fel, súgja Léna Mátének, miközben kezet ráz a sűrű szemöldökű, kopasz, idős férfival. A férfi magához húzza, három puszit ad Lénának. Nincs szükség arra, hogy súgjad, Nyuszi, úgysem érti, amit mondunk, mondja Máté, és kezet nyújt Jásának. Majdnem elnevetik magukat. *Nu*, *i kak doéhal*? Megkérdezem, hogy utazott, csevegek vele kicsit, ne haragudj *Zájcsik*, ha van valami fontos, fordítok. Egyáltalán ne aggódj, szerelmem, én közben arra gondolok majd, ami a konyhapulton történt három órával ezelőtt, mosolyodik el Máté.

A lakásba belépve Jása mélyen beleszagol a levegőbe, Máté Lénára néz. Semmi baj, nem a cigiszaggal van baja, nyugi, azt mondja, valaminek finom illata van, a paprikás krumpli, szerencsére, úgy tűnik, kikapcsoltam a tűzhelyet. Mutasd meg neki a szobáját, nem kell neki semmit mondanod, ne aggódj. Megmondom, hogy elkíséred, megmutatod, hol fog lakni, mutasd meg neki a fürdőt, vigyázzon a csappal, mert spriccel, mutogasd el. Ugyan már, nem azt kérem, hogy a kocsmába menjetek és tartsd szóval órákig. Ha van valami, szólj, addig én terítek. Igen, kiteszem a páleszt is, persze. *Uzsin*, vacsora! Kiabál Léna a nappaliba. Semmi válasz. Még egyszer kiabál. Nevetést hall, elindul a nappali felé. *Gyágya Jása*, *uzsin gotov*, Máté, gyertek enni! A két férfi a kanapén ül, Jása kezében régi fényképek. Léna a bontott üvegre néz az asztalon, mindkettőjük kezében pohár. Elmosolyodik, így könnyű. Gyere, szivinyuszi, nézd, az anyádról mutogat régi képeket. Te, egyáltalán nem is csoda, hogy felismert a pályaudvaron, kiköpött úgy nézel ki, mint az anyád.

Léna mögéjük lép, nézi az anyja fiatalkori képét. Szemében gyűlnek a könnyek, nagyot nyel, menjünk enni, ennyit mond, *Jás, pojgyom pojeszty*. Most azt magyarázom neki, hogy ez egy tipikus magyar kaja, tudom, *Zájcsik*, a rántott húsnak jobban örültél volna, de szerdán és pénteken nem eszik húst. Tudod, mint ahogy a Nagyi sem. Igen, vallásos. Nem néz ki vallásosnak. Mert hogy néz ki valaki, aki vallásos?

Jása Mátéra néz, kérdez valamit, Máté Lénára néz, azt kérdezi, te csináltad-e a savanyú káposztát. Nevetnek. *Nyet, gyágya Jása, Máté nye umeet gotovity*. Mit nem umélek, Nyuszika? Ne mondj rólam rosszakat, mondd meg, hogy én hámoztam a krumplit, és közben még másra is futotta, ami neked egészen biztosan jobb volt, mint a krumplihámozás. Te elpirultál, Nyuszi! Csak a pálesz. Amiről szólva, tölthetnél még egy kört. Emlékszel, mit mondtam, ugye? Semmi *nazdarovje*, hacsak nem tüsszent valaki. Nyuszika, hetente négyszer elmondod, akkor sem tudnám elfelejteni, ha kétoldali agyvérzést kapnék. Látod, már emeli is. Magasba emelik poharukat, Léna elneveti magát, Máté ránéz. Azt mondja, hogy igyunk arra, hogy megtanít téged savanyú káposztát csinálni. *Nú, zá kapusztu*, ismétli meg Máté, amit Jása mondott.

A két férfi, az egyik ukrán, a másik magyar este tízkor érkezik meg a hetedik kerületi lakásba a Sparból, egy üveg vodkával és három fej káposztával. A nő a konyhaasztalnál ül, nevet, azt mondja, majd holnap. Oroszul és magyarul is elmondja, hogy nagyon szeretné, ha harminc kézujj maradna a lakásban holnapra is. Töltenek egy kört, isznak a régi fényképekre és az ujjakra. Éjjel egykor fekszenek le aludni. Az ukrán férfi whatsappon Amerikába telefonál. A szomszéd szobában a férfi átöleli a feleségét, látod, Nyuszi, mondtam, még az is lehet, jól fog elsülni. Téged szeretlek a világon a legjobban. A felesége felkönyököl, ránéz, remélem, annyira, hogy holnap megtanulsz káposztát savanyítani. Lekapcsolják a lámpát.

Borsik Miklós

Ufó alszik a polifoamon

(1)

Biró Zsombor mondta Till Attilának,
hogy mikor megírta az anyját,
egyeztetett vele, és az anyja
„leokézta a maga módján” a kéziratot.
Birót követem, ha regényt írok,
gondolom, aztán eszembe jut,
hogy anyám meghalt, de attól még
megírhatom, ahogy Tilla mondja
– csak egy példa –, hogy anya „áll lógó mellel”
a tükör előtt. Aztán eszembe jut az
Emlőrák Gyógyításáért Alapítvány,
és hogy anyám a műtét után
implantátumokat reklámozott.
Az Avon zöld vonalán fogadta a betegek hívásait,
de nem kerestem őt mint telefonbetyár.
A szobájában is üresség re számítottam,
amikor belebotlottam, mert hanyatt feküdt
a földön meztelenül. Előtte jógázhatott.
Ufó alszik a polifoamon, úgy tűnt,
mert ilyen kráter az embereken nincsen.
Láttam a félhomálygyűjtő vermet
a mellkas egyik oldalán, a dombot a másikon,
a kopasz fejet. Ufó lehet,
vagy az anyám, de mindkét esetben
biztosítja az örök nyugalom előérzetét.

(2)

Máskor bekábulni láttam a gép előtt.
A feje előrebiccent, cikket írt
az *Elixír* magazinba a gurulós széken.
„Levegőbe gépelniük varázslás és kóma”,
írtam egy alva görgő anyaseregről
egy jegyzetben. Azóta kering
a gurulós szék, mint az űrszemét.

(3)

Fel kéne vennem a kapcsolatot az örök nyugalommal,
vagy az idegenekkel, hogy eldöntsük,
mit szabad, mit nem.
Mert zajlik „a teregetési verseny”,
ahogy Tilla mondja, az írók között,
hogy ki mer kiadni többet a család dolgaiból.
Persze, azt is lehet, ha anyám testét
magam elé képzelem,
hogy elmarom a szívet, a vesét és így tovább,
sorról sorra. Az üres bőr marad
– döntsem el, viselem vagy sem –,
és a régies kifejezés: gúnya.
Vagy a polifoam, amiről a horpadások
jóga után a legnagyobb csendben tűnnek el.

Forrás: *Biró Zsombor Aurél és a saját neves irodalom*, *Propaganda*, YouTube, 2024. július 27.

Gulisio Tímea

Égőáldozat

A madárnő főzeléket eszik.
Csőrét beledugja a tányérba,
Orrlyukán spenót buggyan.
Sír, szeméből köles hullik.
Torkán letömöm a vágyaim,
Ércesen koppannak
A fekete semmi alján.
A madárnő
Éjjelente az én vágyaimat
Öklendezi fiókái szájába.

A madárnő
Szecessziós kádban fürdik,
Leszereli az arany zuhanyfejet,
És beöntést ad magának.
Bársony kanapéba törli tollát.
A polcon verseskötetek
És a flambírozás művészete.

Minden vasárnap
Madárnőt eszek vacsorára.
Ugyanazt a madárnőt több részletben.
Már hiányzik az egyik combja.
Ezután a melle jön.
A létfontosságú szerveket
Hagyom a végére.
A máj a kedvencem,
Ezt a végbelébe töltöm.

A madárnő kitűnő társaság –
Ismétel, ismétel.
Ha elfogy, magányos leszek.
Sokáig tart beidomítani
Egy új madárnőt.
Jó madárnő nem terem
Minden fán.
Csak olyanon, amin kígyó is.

Teremtő

A tevefejű ember
Szomorú.
Esik.
Ez nem a sivatag.
Kegyetlen tréfát űzött vele
A szobrásznő,
Aki világra faragta.
Fajtalankodott vele,
Majd megbüntette,
Amiért hagyta magát.
A szalonban áll, befordítva,
Arccal az ablaknak.

A szobrásznő már egy másik
Művön dolgozik.
Emberi alakon.
Lányosan szép férfiarc.
Most először a test sem állati.

Szárny helyett kecses ingujj,
Pata helyett lakkcipő.
Ez a fiú megfordult
A szomszéd művésznőnél,
Ott is csak egyszer.

A tevefejű ember
Bánatában rádől a szobrásznőre
Összezúzva a törékeny testet.
Órák, napok telnek így kettesben.
A holttest felpuffad, bűzlik,
Levet ereszt, majd darabjaira esik,
Beleolvad a szecessziós szőnyeg
Mintáiba.

Egy köpcös férfi érkezik,
Kiborogatja a fiókokat,
Lehajigálja a polcról a könyveket.
Valami pénzt emleget,
Amit a hülyekurvaeldugott.
Ígyházasodjonmegazember.
Betöri a bárszekrény üvegét,
Kivesz egy whiskyt,
Kicsavarja a nyakát, meghúzza.
A tömény naiv szobrász
Durva arcokat farag.

Gažík Viktória

A varjak meséje

I.
a varjak éneke

az öregek óvtak a varjak énekétől
azt mondták
halált jövendöl

a temetővel szemben laktunk
hamar megtanultam nem félni a haláltól
elaludni a varjak énekére

amikor érted jöttek
kitártam az ablakot
hagytam, hogy hangjukkal megteljen a ház
a visszhangban felkapta könnyeim a szél
tollukat magamra öltöttem

a falubeliek félni kezdtek a hangomtól
azt mondták, hagytam, hogy belém költözzenek
fészket csináljanak a tüdőmből
hörgőim füsttel telítsék
hangszálaim eltorzítsák

II.
a rigók virágzása

némaságomban
rigók szóltak helyettem
a háztetőkről
a kertekből
a bokrokból
dalukkal telt meg minden szív

tavasz jött nyár ősz tél
és megint tavasz
a falubeliek párban jártak
kenyérért
tejért
szőlőért
káposztáért

egy nyugtalan éjszakán
kiröppent tüdőmből
egy varjúfióka
esetlen röptében
felkapta szárnyával
a Szabó Zsóka vőlegényét

a rigók elbújtak otthonaikba
a lányok hazamentek szüleikhez
a fiúkat háborúba vitték
a varjak hangszálaim csípették
tüdőm megtelt szénnel
hideg tél volt

minden elfagyott a faluban
az állatok megbetegedtek
az elraktározott termés megromlott

a tél második hónapjában
ágynak dőltem
nem jött ki hang a torkomon
az öregek imádkozni jártak az ablakom alá
fiaik visszatérését kérték
hogy a lányok szíve újra egy legyen
imájuk altató volt
mély álomba zuhantam

III.
trónfosztás

hónapokkal később arra ébredtem
hogy beszökik a szobába a napsugár
és egy fecske foglal helyet a vállamon
mellkasom rángatózni kezdett
a varjak utat törtek maguknak
és olyan messzire szálltak
hogy emberöltőkig nem látták
őket viszont a faluban

Kovács Attila György

Asszonyok a padon

(részlet egy készülő regényből)

Derűs napokon az asszonyok a házból, meg Lelovicsék lánya összegyűlnek az udvaron a poroló melletti padon. Ez mindig is így volt, korábban is, már Homonnainé anyukája és nagymamája, meg Kováts feleségének az anyukája meg a nagymamája, de még az ő anyukájuk és nagymamájuk is, mióta világ a világ, az asszonyok meg a lányok, mindig összegyűltek a poroló melletti padon, legalábbis Marika néni így mondja, hogy mióta világ a világ, a körülmények dacára vagy ellenére, de az is lehet, hogy fittyet hányva nekik. Nincs ez megbeszélve előre, lefixálva, hogy akkor majd pénteken tizenegy órakor, egyszerűen csak tudják, mikor kell nekik összegyűlni. Van, hogy egy évben csak egyszer, aztán van, hogy havonta kétszer is, senki sem érti rajtuk kívül a szisztémát, Bárdi szerint nincs is semmilyen szisztéma, csak odaeszi őket a fene, így mondja, mert haragszik az asszonyokra, meg a Lelovicsék lányára, hogy megátkozták. Legalábbis Bárdi szerint. De azért valami rendszer mégiscsak lehet a dologban, ezt a Bodrovics mondja, hogy ő megfigyelte, hogy minden a körülményektől függ, hogy milyen gyakran jönnek össze, mert ha nem változnak a körülmények, akkor minek összegyűlni, ugye, mondja. De a Bodrovics alkoholista. De azt azért mindenki érzi, hogy amikor összegyűlnek, az egy különleges nap, ha nem is tudják mitől különleges. De azért érzik.

Szóval körülmények ide vagy oda, vagy éppen azok dacára, mindig minden ugyanúgy történik, mikor a nők összegyűlnek, ugyanaz a menetrend. Kijön Kováts felesége a függőfolyosóra, körülnéz, a Nap éppencsak bekukkant az udvarra, a poroló melletti pad még félárnyékban. A Kováts felesége valamit érez-

het, mert nem úgy néz ki az udvarra, ahogy szokott, olyan összehúzott szemmel néz, olyan töprengően, pedig a Kováts felesége nem egy töprengő alkat, határozott egy nő, annak ellenére, hogy nem látszik rajta. Nézi egy darabig eltöprengve az udvart, aztán visszamegy. Nem sokkal később kijön a Homonnainé és letörölgeti a padot a poroló mellett. Ez már azért sejtet valamit, mert egyébként nem szokta letörölgetni. Megáll ő is, körülnéz, vár egy kicsit, mire kijön a Kováts felesége, kérdően lenéz rá, a Homonnainé megvonja a vállát, ekkor kijön Lelovicsék lánya, látja Homonnainét a pad mellett, Kovátsnét a függőfolyosón, nézik egymást egy darabig, aztán Rita azt mondja, hogy megkérdezem Marika nénit, és felmegy a harmadikra, bekopog, aztán eltűnik Marika néni lakásában. Kisvártatva felbukkan, még nincs készen, félóra, kiabálja le Kovátsnénak meg Homonnainénak, akik ebből már tudják, hogy még félóra kell a lekváros batyunak a sütőben, és hogy akkor most lesz összegyűlés, mert lekváros batyut csak olyankor süt Marika néni. Addig mi is összekészülünk, kiabálja föl Homonnainé a Lelovicsék lányának, aztán Kovátsné meg ő eltűnnek a lakásukban, Rita meg visszamegy a Marika néninek segíteni, mert ő még nem süt, csak segít, ellesi a fortélyokat.

Kováts felesége bemegy a zserbószeletért meg a Horthy-lepényért, mert ilyenkor mindig azt csinál, kis zserbót meg Horthy-lepényt, Homonnainé meg kihozza a szódát meg a pogácsát, és hoz egy kis meggylikőrt is, nem sokat, csak egy nyalatnyit, Marika néni meg lekváros batyut, jól megszórja porcukorral, mert úgy finom, egyedül Rita nem süt még, csak néha segít Marika néninek, de mindig elégedetlenkedik, hogy neki nem sikerül úgy. Majd jó lesz, mondja olyankor Marika néni, meg hogy finom az, ne aggódj, férjhez mehetsz már lányom, és olyankor Rita elpirul, hogy jaj, Marika néni, nem kell nekem senki se.

Leülnek az asszonyok a poroló mellé a padra, isznak egy kis meggylikőrt, eszik a süteményt meg a pogácsát, beszélgetnek

és kötögetnek, hogy teljen az idő. Vagyis hát Marika néni meg Homonnainé kötöget, Kováts felesége horgol, mert az haladósabb, Lelovicsék lánya csak nézi őket, és segít fonalat gombolyítani. Az asszonyok nem erőltetik, hogy kössön vagy horgoljon, fiatal vagy te még ahhoz, mondják neki, de azért megmutatják, mit hogyan kell, tudja, ha majd asszony lesz ő is.

Amikor az asszonyok meg Lelovicsék lánya kiülnek a poroló mellé a padra, a nap olyankor megáll az égen, és pont oda süt, de nem tűz, nem éget, csak melengeti az arcukat, és sorra felnéznek olyankor, megfürdetik az arcukat a napban, és felkacagnak. Meg vihognak. Legalábbis Bárdi szerint ilyenkor mindig megy a vihogás meg a vihánc, de ezt nem kedvesen mondta, amikor mondta, hanem rosszindulatúan, mindenki füle hallatára, hogy ott viháncolnak mindig az udvaron, így mondta, de Homonnainé ránézett, és azt mondta neki, hogy maga csak fogja be a száját, Kováts felesége meg bólogatott hozzá, Marika néni meg azt mondta Bárdinak, hogy ismerlek kis szaros korod óta, és Bárdi kitátotta meg becsukta a száját és utána már nem dumált többet, csak elsunnyogott a fal mellett, és rá két napra elesett a pincelépcsőn és eltörte a csuklóját, és azt mondta Szabónak, hogy az asszonyok megátkozták.

Ragyog a nők arca a napfényben, nem is tudni, hogy a napfénytől ragyog vagy belülről, és olyan, mintha burokban lennének ott a padon, valami láthatatlan fényből szőtt erőtérben. Nem is megy oda férfi hozzájuk soha, csak a Bodrovics szokott odasündörögni. Egyszer Kováts is odasündörgött, kisztihand a hölgyeknek, mondta, megállt előttük három lépésre, vigyorgott, mint a vadalma, aztán szép lassan lehervadt a vigyor az arcáról. Hát megfagyott körülöttem a levegő, mesélte később Endrődinek, mikor az még nem tűnt el, bár az is lehet elköltözött, vagy a Bodrovicsnak van igaza, szóval azt mondta Kováts neki, hogy elhallgattak, és csak néztek, és megfagyott a levegő. És, kérdezte Endrődi, de arra Kováts már nem mondott sem-

mit, mert nem akart hülyét csinálni magából, mert akkor el kellett volna mondania, hogy nem csak úgy képletesen fagyott meg körülötte a levegő, hanem szó szerint, érezte a bőrén, ahogy hűvös lesz, egyre hűvösebb bár a napon állt, de már libabőrös volt és remegni kezdett, úgy fázott, és mikor belenézett az asszonyok meg Lelovicsék lányának a szemébe, hát csak sötétséget látott, mert fekete lett, mély fekete a nők szeme, írisz nélküli sötét kút, még a feleségéé is, és nemcsak egyszerűen fekete, de kavargott, örvénylett azokban a szemekben a sötétség, és az arcuk, mint a kő, merev és idegen, és akkor Kováts nagyon lassan hátrálni kezdett, mert attól félt, ha hátat fordít az asszonyoknak meg Lelovicsék lányának, hát menten széjjeltépik, apró darabokra cincálják, rikoltozva felfalják szőröstülbőröstül, egy darabka sem marad belőle. Még levegőt sem mert venni, míg fel nem ért a lakásba, és be nem csukta az ajtót, és utána két hétig mindennap elmosogatott maga után, még a ruháit is elpakolta, míg a felesége rá nem szólt, hogy jól van most már, nem kell annyit púderezni, elég lesz. De ezt olyan különös hangon mondta a felesége, és rekedten felkacagott hozzá, és belökte Kovátsot a hálószobába, és olyat keféltek, hogy Kováts füle ketté állt, és a végén úgy érezte, hogy most jól meg lett dugva, és ő lett megdugva, nem a felesége, és utána az asszony megpaskolta a seggét, és azt mondta neki, hogy ügyes fiú és megint kuncogott hozzá olyan rekedten, és Kováts egy pillanatra megint meglátta a szemében a sötétséget, de csak egy pillanatra, mert aztán a felesége kiment, és főzött neki egy kávét, meg kapott mellé Horthy-lepényt.

De a Bodrovics az mindig odasündörög a nőkhöz. Kinéz, látja, hogy kiültek a poroló mellé a padra, és már rohan is sündörögni. Nézik az asszonyok meg Lelovicsék lánya, hogy a Bodrovics hogy sündörög. Téblából kicsit a postaládák előtt, átmegy a faliújsághoz, srégen az udvaron, megáll a pincelejáró előtt, aztán odasündörög eléjük, hintázik a lábán előre-hátra, bámul-

ja az asszonyokat, ahogy kötögetnek meg horgolnak, meg Lelovicsék lányát, aki a gombolyagot tartja. Aztán mi újság, kérdezi tőle Homonnainé vagy Kováts felesége, mikor melyik. Hát semmi, nincs semmi különös, mondja erre a Bodrovics. Vegyél egy kis süteményt, mondja neki Marika néni. Édeset vagy sósat, kérdi Homonnainé, de Kováts felesége már nyújtja is a Horthy-lepényes tálat, mert tudják jól, hogy a Bodrovics azt szereti, és akkor kikap egy szelet süteményt, és tömi bele egyből a képébe. Fénylik a szeme ilyenkor a Bodrovicsnak, de az egész arca is fénylik, ahogy falja a süteményt, nyalja a szájáról az odaragadt krémet, de még az összes ujját is lenyalja, hogy semmi ne vesszen kárba. Ez igazán finom volt, mondja utána és ránevet az asszonyokra meg Lelovicsék lányára, és fel is ugrik kicsit boldogságában, és a nők visszanevetnek rá és a Bodrovics arca is ugyanúgy ragyog és sugárzik a napfényben, mint az övék. Na vegyél még egyet Palika, otthonra, mondja neki akkor Homonnainé. De a Bodrovics erre elkezdi kéretni magát, hogy hát elég volt egy, nem élne vissza a vendégszeretettel, meg különben is. Na, ne kéresd magad Palika, tartja az orra elé a Horthy-lepényes tálat Kováts felesége, de a Bodrovics csak kéreti magát, forgatja a szemét, meg harákol, mint egy első bálozó, és az istennek sem akar venni a süteményből. De megharagszunk, ha nem veszel még egyet Palika, ripakodik rá Marika néni, de nem mérgesen, inkább olyan jóindulatúan, és akkor a Bodrovics kinyújtja a kezét, aztán vissza is húzza, hogy nem, és rásandít Lelovicsék lányára. Vegyen egyet Pál, mondja akkor Rita, a kedvemért, és akkor a Bodrovics elvesz egy Horthy-lepényt, de nagyon úriasan, két ujjal. Beleteszi a süteményt a bal tenyerébe, köszönöm szépen, mondja és látszik a szemén, hogy kicsit meghatódott ettől a sok szeretettől, ami felé irányul. A nők meg bólogatnak, hogy jól van na, hát semmi különös, csak egy darabka tészta. És akkor a Bodrovics elköszön udvariasan, és viszi haza a süteményt a tenyerében, de olyan óvato-

san, mintha szárnyaszegett madárfióka lenne, és otthon nem eszi meg egyből, nézegeti, csipegeti, morzsánként fogyasztja el, mindig csak egy kis darabot, és ha valaki ránézne a Bodrovicsra, hát azt látná, hogy könnyes neki egy kicsit a szeme olyankor.

Az asszonyok meg a Lelovicsék lánya meg csak kötögetnek, horgolnak meg gombolyítanak a poroló mellett a padon, de soha nem lesz abból semmi, legalábbis Kováts soha nem látta, hogy a felesége bármit hazahozott volna abból, amit horgolt, se egy sapka, se egy sál, semmi, pedig fogy a fonál, halad a munka, de valahogy eltűnik, legalábbis senki sem látja, hogy lenne belőle valami. És az is különös, bár ez senkinek nem tűnik fel, hogy amíg az asszonyok meg Lelovicsék lánya kint ülnek az udvaron, a Nap nem mozdul az égen, nem borul árnyékba az udvar, az a szeglet, ahol ülnek, kötögetnek, horgolnak, meg gombolyítanak, mindig szép napsütötte, mintha a Nap nem győzne betelni az asszonyokkal meg Lelovicsék lányával. Aztán mikor eleget gombolyítottak, meg horgoltak meg kötögettek, és elfogyott már a zserbó, a Horthy-lepény, a lekváros batyu, a pogácsa és a szóda is, akkor Homonnainé megrázza a meggylikörös üveget, hogy na még van egy kicsi az alján. Kitölti a maradékot, koccintanak, konty alá dobják, aztán összepakolnak és Kováts felesége meg Rita felkísérik a harmadikra Marika nénit, és még trécselnek egy kicsit, de nem sokat, csak addig amíg Homonnainé felsöpröget a pad körül. Aztán hazamennek, az arcuk ragyog, de már nem a napfénytől, hanem belülről ragyog, mintha feltöltődtek volna fénnyel. A Nap meg süti még egy kicsit a nők hűlt helyét, aztán, mint aki észbe kap, hogy hoppá, hát már le kellene menni, már nincs dolga több, hirtelen elindul és lebukik, és sötét lesz az udvaron, homályba borul minden, árnyak bújkálnak a poroló mellett a padnál, az ablakokon kiszűrődő lámpafény elől.

Nyilas Atilla

Egynyári jegyzet

Málik Roland emlékére

Jó a béke.
Hogy az ember leül.
A strandon.
Már fürdőnadrágban.
Rágyújt.
Belekortyol pohár sörébe.
Tökéletes, gondolja,
mint halálakor az utolsó szamuráj –
és nem jön egy darázs se.

De jöjjön több is akár,
ha megmarad a béke.

Wenckheim báróval együtt emeljük a kalapunkat
Krasznahorkai László előtt, aki 2025. december 10-én
vette át az irodalmi Nobel-díjat Stockholmban.
A Svéd Akadémia bizottságának indoklása szerint
az alkotót azért részesítették a legtöbb figyelmet kiváltó
világirodalmi elismerésben, mert prózájával
az apokaliptikus rettenet közepette is bizonyítja
a művészet erejét. Nekünk, akik az anyanyelvünkön
keresztül tapasztalhatjuk meg a művészet
Krasznahorkai László írásaiban élő erejét,
2025 karácsonyán egy kicsit hosszabb az ünnep,
és jobb ízű a szó.

E. ELLINGER
Ecke der Herren- u. Kronengasse Nº 2
PEST.
K. UNG. HOFPHOTOGRAPH
K. MAGYAR FÉNYKÉPÉSZ
ELLINGER E.
Uri- es koronaőrök sarkán 2szám
PESTEN.

magát, hogy minél pontos

A bálna csobbanása után

Interjú Szilágyi Zsófia Júlia irodalomtörténésszel, a Minduntalan. Krasznahorkai László prózavilága *című kiállítás kurátorával*

VERESS DÁNIEL
Muzeológusként ért már korábban ahhoz fogható öröm, mint amilyet Krasznahorkai Nobel-díjáról értesülve éreztél?

SZILÁGYI ZSÓFIA JÚLIA
Hasonló csak egy jut az eszembe. Amikor a *Mozgó Világ*-kiállítást csináltam, ott is ért egy kis csoda. Bár nagyon más léptékű. Megkerestem a régi szerkesztőket, és Rényi József Tamás örömmel mondta, hogy ő már itt lakik, abban az időben költözött Szentendrére. Mindig kéznél is volt, mindenben segített, végül ő nyitotta meg a kiállítást is. Volt egy nagyon pici sarok, amiben a szerkesztőséget modelleztük, de tényleg csak egy pici. Emlékszem, beült oda, és azonnal megrendült, teljesen meghatódott. Azt megtapasztalni, hogy ő ezért milyen hálás, az nagy ajándék volt. De engem egyébként is semmiségnek tűnő örömök szoktak érni. Például a Vas István-kiállításhoz volt egy olyan egyszerű ötletem, hogy mindenki elvihetett egy véletlenszerűen kiválasztott verset a kiállítás végén. Egy látogató hazavitte a versét, és valahogy visszajutott hozzám, hogy a *Születésnapi óda* volt, s neki éppen aznap volt a születésnapja, és ez a véletlen teljesen megérintette. Hasonló apróságoknak szoktam örülni, amelyek abszolút nem várhatóak, meg nem találnak sajtóvisszhangra. Apró, intim örömök, a Nobel-díj meg sokkal látványosabb, de talán az előbbiek közelebb állnak hozzám.

Bevallom, amikor meghallottam, hogy Krasznahorkai László kapta a Nobel-díjat, akkor először az jutott eszembe, hogy „jaj!" Mert egyrészt minden megváltozik, meg nyilván hosszabbítani kell, az rengeteg munka, és hát az összes felhajtás… Tíz perc múlva már hívtak újságírók. Furcsa volt megtapasztalni ezt a közvetett rajongást, ami rám és a kiállításra is áradt.

És erre én nem voltam lelkileg felkészülve. Tehát először egy „húha, mi lesz itt?" érzés fogott el. Utána persze tudtam örülni is.

Visszagondolva voltak apró kis jelek, amelyek mintha előre figyelmeztettek volna. Nem vagyok ez a típus, inkább csak mosolyogtam ezeken, de azért megjegyeztem a pillanatot, amikor megszámoltam, hogy a kiállítás két szintjét huszonegy lépcsőfok köti össze: éppen annyi, amennyi Krasznahorkai-kötet megjelent eddig, és így felvezetésként minden cím szépen befért, helyet kaphatott a lépcsőházban. Vagy ilyen volt, tudom, vicces, amikor a kiállítás előkészítése során meglátogattuk feLugossy Lacát Sárospatakon, és a kocsmában hatezer-hatszázhatvanhat forintos blokkot állítottak ki nekünk.

A Minduntalan *azért 2025-ben valósult meg, mert most vált időszerűvé, hogy Krasznahorkai kiállítást kapjon, vagy külső körülmények szerencsés összjátéka kellett ehhez*?

Külső körülmények szerencsés összjátéka. Néhány éve született meg az ötlet, miután kisakkoztam, hogy Krasznahorkaival nem foglalkozik egyetlen muzeológus sem. A hagyatéka nem a Petőfi Irodalmi Múzeumban és nem is Magyarországon van. Nekem pedig folyamatosan figyelemmel kell lennem arra, hogy olyan hagyatékról vagy olyan témáról ne ábrándozzak, amit egy kolléga kutat, vagy amit egy dedikált helyen őriznek, mert abba fölösleges belenyúlni. Meg hát nem is ildomos. Viszont Krasznahorkai László ebből a szempontból szabad „préda", mint a 2022-es kiállításunk keretében feldolgozott Vas István, akinek Pécsen, az OSZK-ban, itt, ott, amott van hagyatéka. Tehát nem állt fenn egy olyan konkrét szituáció, ami alapján sejthető lett volna, hogy valaki Vas Istvánt éppen földolgozza. A szentendrei szál mindehhez mindig plusz szempont.

A kiállítást eredetileg Krasznahorkai László hetvenedik születésnapjára gondoltam célszerűnek megrendezni, ha már előhozakodunk ezzel a témával, mert egy évforduló mindig segíti a kiállítás kommunikációját. Mészöly Miklós születésének századik évfordulóján lehetett érzékelni,

mennyire nagy pörgés alakult ki a szakmában. Az irodalmi kiállítások reklámozása, a közönség bevonzása nem egyszerű, szóval praktikusnak gondoltam egy ünnepi eseménysorhoz csatlakozni. Krasznahorkai 2024 januárjában lett hetvenéves. De a kiállítás akkor nem valósulhatott meg, innentől kezdve pedig már tényleg véletlen, hogy épp most.

Deák Bárdos Ágnesnek azt mondtad néhány hete, hogy nem azért örülsz a kiállítás időzítésének, mert a nyitvatartása alatt jelentették be a Nobel-díjat, hanem azért, mert a díj gyökeresen megváltoztatja Krasznahorkai megítélését, és ma már nagyon nehéz lenne „elfogódottság nélkül kezelni ezt a történetet". Kire, kinek az elfogódottságára gondoltál, amikor ezt mondtad?

Mindenképpen nagyon szerencsés, hogy nem ezzel a teherrel álltam neki. Rögtön beugrik, mennyire meghökkentek, akiknek elárultam, hogy Krasznahorkai László-kiállítást csinálok. Nem értették, miért, hogyan, és mi a búbánatot fogok kiállítani. Talán a kívülállása miatt lehetett meglepő az ötlet. Mert nem nagyon szerepel az itthoni közegben, és akkor miért pont neki. Szóval sok furcsálló arcra, kétkedő tekintetre emlékszem. Ezért jó, hogy elfogódottság nélkül tudtam ezt a kiállítást megcsinálni. Különben azt is el tudom képzelni, hogy a Nobel után nem adatott volna meg a lehetőség, akár azért, mert most már valamelyik nevesebb intézmény szeretné megcsinálni; akár azért, mert már nem járulna hozzá Krasznahorkai László.

A korábbi kiállításaid közül már szóba hoztad a Vas Istvánról és a betiltott Mozgó Világról *szólót. De nem ez volt az egyetlen folyóirat, amit múzeumi formában feldolgoztál, hiszen az* Új Symposionról *szóló kiállításnak szintén te voltál a kurátora, illetve a hátad mögött van egy szentendrei Tolnai Ottó-tárlat is. Amikor azokon dolgoztál, hasonló tekintetekkel találkoztál?*

Azt hiszem, a Krasznahorkai-kiállítást övező kétely az író személyének is szólt, mármint, hogy élő írónak nemigen szoktak kiállítást rendezni. A Vas Istvánról meg a *Mozgó Világ*ról szóló is hagyományosabb, irodalomtörténeti narratívájú kiállítás volt. Azok

esetében mégiscsak az irodalmi közeget, kapcsolati hálót mutattuk be. Kézzelfoghatóbb témák voltak. Szerintem azoknak, akiknek a korábbi kiállításokról beszéltem előzetesen, az járhatott akkor a fejében, hogy „jó, ilyen kiállítást lehet csinálni, ilyen kiállítás már volt."

Kurátorként mi volt a célod a Minduntalan *rendezése közben?*
A cél mindig az, hogy olvassák el a szövegeket az emberek. Úgy trükközni, hogy végül is a szöveggel találkozzon az, aki ide bejön. A *Mozgónál* még kevésbé látszott ez a cél, ott az volt a legfontosabb, hogy felmutathassam a folyóirat teljes történetét. Azóta viszont mindig ez a tét. Tehát most is, a bálnától kezdve a bambuszokig minden körítéssel arra próbáltam meg rávenni a látogatót, hogy azt a kevés szöveget, ami ott épp megjelenik, olvassa el. Akkor talán elindul benne valami, aminek a végén le fogja venni a könyvet is a polcról.

Féltucat installációt készítettetek a kiállításra, amelyeken egészen különböző módon lehet kibetűzni, olvasni Krasznahorkai-mondatokat. Lehet, hogy van egy bújtatott szobrász-éned, és ezt most végre kiélheted? Vagy egyszerűen arról van szó, hogy muszáj szobrásznak lenned?
A kettő együtt igaz. A muszáj az úgy muszáj, hogy „nekem muszáj". Valószínűleg a múzeum nem várná el, hogy mindig legyen valami trouvaille, de szerintem érdemes frissíteni a bemutatási módon. Nekem ez kihívás meg öröm is, és nem szeretem kétszer ugyanazt megcsinálni. Ráadásul installációkat készíteni testhezálló, kellően szabad, kreatív munka, miközben kutathatok is hozzá, hisz elengedhetetlen a történeti szemlélet.

De igazából itt nem az én kreativitásomról van szó, hanem arról, hogy egy irodalmi kiállításnál egyszerűen muszáj valamit kitalálni. Nem teheted meg, hogy kirakod a hozott anyagot, és akkor vagy elolvassák a falszöveget, vagy nem. És most ne bántódjon meg egy képzőművészeti kurátor sem, de ott mindig hozott anyaggal dolgozunk. Ami vagy jó, vagy nem jó, vagy tetszik a látogatónak, vagy nem, de akkor is a hozott anyag dominál. Az adja a vi-

zuális ingert, az az, amiért bemegyünk. És biztos számosan vannak, akik el sem olvassák a falszövegeket, akiket nemigen érdekel, hogy honnan kölcsönöztünk, hogy korai, késői, unikális, nem unikális műről van-e szó. De egy irodalmi kiállításban nincs mit kiállítani, a műalkotás valójában a befogadás, az olvasás révén születik meg. Tehát úgy kell kiállítást csinálni, hogy nincs kiállítandó anyag, és ezért kell valami inspiráló körítés. Ezt kell megugrani.

A Krasznahorkai-kiállítás júniusban nyílt meg, már hónapok óta fut. Hogy látod, melyik a legsikeresebb installációd ebből a szempontból? Melyik tudja a leginkább rávenni arra a látogatókat, hogy olvassák el azt, ami rá van írva?

Amit valószínűleg mindenki elolvas, az a szilánkos installáció, mert azon rövidek az idézetek. A látványa talán annak a legérdekesebb, azt szeretik fényképezni is. A naplementés installációnál működik a kisebb betűméret, mert a bambuszokat megkerülve közelebb kell mennie a látogatónak, és akkor már bele is kezd a szövegbe. A Krasznahorkai szereplőire összpontosító bábus installáció figuráira viszonylag hosszú részletek kerültek, erre már rá kell szánja magát a látogató, de szerintem még ezt is elolvassák. Ami viszont biztosan nem jött be, az a kockás installáció. Az nehezített pálya, mivel ki is kellene rakni a szöveget ahhoz, hogy elolvassák. Legközelebb nyilván ilyet nem csinálok, vagy könnyítek a kirakás lehetőségén.

Elégedett vagy? Eleget olvasnak a látogatók?

A személyes visszajelzésekből azt gondolom, hogy igen. Tudom, hogy többen a kiállítás megnézése után kezdtek el Krasznahorkait olvasni. Olyanok is, akik még nem olvastak sosem az írótól, meg olyanok is, akik korábban olvastak, de most a kiállítás hatására újra elővették. Azt is tudom, hogy ide egy válogatott közönség jön. Aki erre a témára már fölfigyel, és egy irodalmi kiállításra eljön, abban azért van motiváció. Persze akad, aki átszalad, aki csalódik, vagy itt jön rá, hogy nem ezért jött. Nem találtam föl semmilyen csodaszert, de alapvetően pozitív a visszajelzés.

the bewitchingly
fact :
, amidst the mos

Szeretnék behozni két trendet a beszélgetésbe, amelyeknek az érvényesülésével szerintem nem lehet vitatkozni. Az elsővel nem foglak meglepni: évről évre egyre kevesebbet – és egyre rövidebb szövegeket – olvasunk. Nem itt a kiállításon, hanem általában, január elsejétől szilveszterig. Mindeközben viszont futnak fel az infografikai és digitális bölcsészeti technikák, amelyekkel kapcsolatban ma már a legkényesebb konzervatív filoszok sem fanyaloghatnak. Ezek segítségével pedig egyre könnyebb még egy magyarországi múzeumban is megmutatni a kultúra olyan dimenzióit, amelyeket negyven éve, húsz éve elképzelhetetlen volt. A Minduntalan *leginkább irodalomtörténetinek nevezhető, Krasznahorkai világpolgárságát és fordításait bemutató szekciójába például ugyanúgy belemélyedhet egy magyar faktos kamasz, mint a nyugdíjas irodalmár. Hogyan viszonyulsz ehhez a két párhuzamos tendenciához?*

Régimódi vagyok, három okból. Egyrészt a technikával mindig csak baj van, elromlik. Másrészt annyi digitális hatás éri az embert, hogy a múzeumban inkább arra szeretném rávenni, hogy ne a digitális eszközöket nyomogassa, ha már eljött. Csinálok egy felületet, amit otthon nyomogathat, és akkor nem is kell eljönnie. A Vas István-kiállítást online is be lehet járni, a *Sympo*-kiállítás katalógusa elérhető egy külön honlapon, a *Mozgó*-kiállításhoz pedig tumblr-oldal készült. Harmadrészt – és hol lenne ennél aktuálisabb erre hivatkozni, mint egy Krasznahorkai-kiállítás kapcsán – a műtárgyak történetiségéből fakadó egyedisége, az a bizonyos Walter Benjamin-féle aura csak akkor tárul fel, ha személyesen találkozunk velük.

Hogy kevesebbet olvasunk? Csak ismételni tudom magam: éppen ezért akarom elérni, hogy priméren magával a szöveggel találkozzon a látogató. Tehát ne az íróról készített fotóval vagy ne egy látványos videómunkával, amiben az író megelevenedik, vagy hogy a szövegét képre fordítom. Ilyen próbálkozások is vannak, ilyen volt az *Édes Anna*-kiállítás a PIM-ben. A regényt egy egészen nagy teremben, négy falon, immerzív módon jelenítették meg. Nagyon érdekes volt, és in-

formatív, de a szövegből nem olvasott semmit a látogató. Szerintem egy irodalmi kiállítás esetében ez félrevisz. Ráadásul Krasznahorkai tökéletes arra, hogy néhány idézet segítségével megidézzük a prózavilágát, mert ha csak egy háromsoros mondatát elolvassuk, abból már lehet érezni azt a mondatfűzést, a ritmust, azt a dallamosságot vagy részletezést, amivel ő közelít a dolgokhoz. És akkor már meg lehet sejteni a prózája esztétikumát is. Milyen lett volna egy immerzív Krasznahorkai-installáció? Csináltam volna egy videót, hogy Japánban keressük a tökéletes kertet? De hát akkor az egy animációs kiállítás lett volna. Mindenesetre biztosan nem egy irodalmi. Mindezeknek az innovációknak, ötleteknek megvan a helye és funkciója, csak ne kizárólagosan alkalmazzuk őket elfedve magát a szöveget.

Mindennek a tükrében hogy látod az irodalmi muzeológusok helyzetét? Mi a szerepetek ma?
Mindig vannak csodaszavak, mint az előbb említett immerzív meg a participatív vagy az emancipatív, amelyek sokszor pályázati hívószavakként végzik, és szerintem gyakran tévutakra is visznek. Emellett időről időre vannak olyan témák, amelyek felfutnak, és amelyekből mindig lehet érdekeset, újat kihozni, ami jó is, kell is. Például most ismét lehet a szerzőről beszélni, visszakanyarodtunk a szövegközpontú irodalomtól a szerzőközpontúhoz. Mindeközben nagyon erős a kultúrpolitikai meghatározottság. Az emlékévek az anyagi és egyéb erőforrásokkal új állandó kiállításokat és az Arany-, Petőfi- vagy Jókai-kultusz újrakeretezését eredményezték. Egyébként kevesen vagyunk, kevesen csinálunk irodalmi kiállításokat. Lássuk be, a PIM-en kívül nincs nagyon irodalmi muzeológia ma Magyarországon. Főleg emlékhelyek juthatnak az eszünkbe, amelyek a Magyar Irodalmi Emlékházak Egyesülete keretében, a PIM szakmai vezetésével meg-megújulnak.

Ha meg kellene nevezni a Krasznahorkai-kiállítás három fő célcsoportját, akkor kik lennének azok?
Hármat? Olyan sokat?

Nincs ennyi?
Három célcsoport? Bevallom, a múzeumpedagógusoknak is azt mondtam, miközben készült a kiállítás, hogy „figyeljetek, ne fárasszuk magunkat, itt most ez végképp nem az a kiállítás, ahol múzeumpedagógiát fogunk alkalmazni." Krasznahorkai nincs benne a tananyagban, tehát még ilyen kibúvók sincsenek, hogy rávegyük az érettségizőket, hogy eljöjjenek a kiállítására, mert nem érdekük. Nyilván választhatja a tanár kortárs érettségi tételként Krasznahorkait, de azért nem ez a jellemző. Az egyetemistákra inkább számíthatnánk, a Nobel óta már talán jön is néhány csoport, de őket azért nehéz Pestről kimozdítani. Úgyhogy a rajongók és az ellenségek jönnek. Alapvetően az ötvenes, hatvanas, hetvenes értelmiségiek.

Tehát a Minduntalant *elsősorban olyan idősebb, még mindig olvasó embereknek rendezted, akiknek meg akarod mutatni más aspektusból azt, amit olvasóként már megismertek?*
Lehet, hogy túlzás csak idősekről beszélni. Mondjuk inkább azt, hogy azoknak készítettem, akiknek már mond valamit ez a név. De azt hiszem, hogy a mai húszas–harmincasok jellemzően nem Krasznahorkait olvasnak. Érdekes tapasztalat volt a slam poetry programunk, amit azért találtunk ki, hogy a fiatalokat húzzuk be a kiállításba. Mindenki meglepetésére hatvan év volt a vendégek átlagéletkora. Persze jöttek fiatalok is, például Sipos Balázs tárlatvezetésével sikerült néhányukat becsábítani. A másik célközönséget egyértelműen a szentendreiek jelentik, akik számára azért érdekes a téma, mert ismerik akár magát az írót, akár a családját. Vannak jó néhányan ilyenek a városban. Egyébként is célom tudatosítani, hogy Krasznahorkai a *Sátántangó*t itt írta, akármit is csinálunk. Nem arra gondolok, hogy büszkék lehetünk rá, mert ezek mindig idegen tollak, de mégis itt írta.

Számomra a kiállítás ugyanannyira szól a vizualitásról, mint Krasznahorkai szövegeiről. Az alcímet ezért is tartom okosnak. A „Krasznahorkai László prózavilága" megfogalmazás egyértelművé teszi, hogy az irodalom van a középpontban, de egyúttal érzékelteti, hogy ez

a próza egy egész kis világgá nyílik ki, és számomra ez azt az atmoszférát jelenti, ami körülöleli a regényeket és a regényírót. Jól gondolom, hogy neked is fontos volt a mondatokon túl megjeleníteni azt is, ami a mondatokból kibontakozik?

Fontos, persze, Krasznahorkai univerzumában kiemelt helyen vannak a művészeti, képzőművészeti alkotások. Segítenek is abban, hogy közelebb kerüljünk a prózavilágához, pontosabban ahhoz, ahogy ő szemléli a világot. Legalábbis remélem, hogy ez átjön, kezdve azzal, hogy nem a személye van a központban. Csábító manapság élettörténeteket állítani a középpontba, de hogy én mégsem ezt tettem, az már sugallja, hogy nála aztán nem ez a fontos, hanem valami nagyon más. Ehhez próbáltam a szöveges installációk mellett leginkább a képzőművészeten keresztül közeledni.

Nagyjából másfél tucat vizuális művész szerepel a kiállításon. Közülük szerinted kinek a vizuális világa tükrözi leginkább a Krasznahorkai-próza mikrokozmoszát?

Ez nagyon nehéz, mert az ember hirtelen, legelsőre Tarr Bélát mondaná, mert nagyon nehéz Tarr filmjeitől elvonatkoztatni, meg nem is tudom, hogy aki látta a filmeket, nem úgy olvassa-e már eleve a regényeket.

Na most, szerinted az ő világuk – Krasznahorkai és Tarr világa – az egy vagy kettő? Vagy másfél? Milyen viszonyban állnak?

Az összeköti őket, hogy hajlandóak, tudnak és akarnak olyanokról beszélni, akik amúgy nincsenek fókuszban, egy olyan rétegről, egy olyan világról, egy olyan peremvidékről, ahonnan inkább elfordítjuk a tekintetünket. Ez mindkettejüknek fontos, azt hiszem, hogy ebben ők összetalálkoztak. Krasznahorkai továbblépett, vagy nem tovább, „ellépett" távoli korok és tájak felé, mert végül is ne úgy tekintsük, hogy az jobb vagy rosszabb, és az talán Tarr Bélát már nem érdekelte. Miközben valami végső esszenciaként A *torinói ló*ban már pusztán a közös emberi marad.

Visszatérve a kérdésedre: talán mint egy részletgazdag flamand portré, őszinte, karakteres portré, „szinte megszólal", de a modell kilép a jelenetből, idővel változik, egyes vonásai erősödnek, mások

halványodnak, a fénytörés sem a régi, gazdagabb, lágyabb részletekkel, szembetűnően más hangsúlyokkal áll elénk – de a Wikipédia-szócikkhez, egy kötet fülszövegéhez, egy recenzióhoz nem mindig az első portrét választod.

Rajzoljunk két nagy zárójelet Tarr köré, és vegyük csak a többieket, a többi majdnem másfél tucat kiállító művészt! Közülük szerinted melyiküknek a vizuális világa áll a legközelebbi, a legszorosabb kapcsolatban Krasznahorkai esztétikájával?

Szilágyi Lenke fotói, azt hiszem. Már csak azért is, mert ő is kilép Magyarországról számtalanszor, még azt is lehetne követni, hogy máshol ő hogyan fotóz, hogy lát. Azt hiszem, mindketten elfogulatlan kíváncsisággal, az ént háttérbe szorítva figyelnek. Ha a válaszon gondolkodom, eszembe jut még Bukta Imre. Őt egyre inkább az a peremre szorult társadalmi réteg érdekli, amit a korai Krasznahorkai-regényekhez kötünk, de ő mágikusabban közelít hozzájuk, pontosabban fogalmazva nem azzal a totalitással, ami a hetvenes, nyolcvanas években Krasznahorkai számára adott volt. Ezért is talán Lenkét mondanám inkább.

Ha tényleg elképzeljük, próbáljuk átgyúrni ezt a szöveges világot vizuális világgá, akkor milyen színű Krasznahorkainak a prózavilága?

Semmiképpen sem fekete meg fehér, akkor már inkább szürke. De még inkább pasztell… Most azon gondolkodom, hogy egy New York-regény milyen színű nála. Mert fekete-fehérben van előttem, a kötet fotóitól nehéz elvonatkoztatni. Közben azt gondolom, hogy finom, halvány színek, amik itt-ott felderengenek, nem harsányak, és türelem kell a látásukhoz. Mint a napfelkelte, meg a naplemente, hogy a szürkeségben egy kicsi rózsaszínes, pici pasztelles sárga, itt-ott mélykékek – valami ilyesmi. Ezt látom magam előtt. Például a Max Neumann-grafikákban azok a gyengéd kékek meg azok a piszkossárgák, azok jelennek meg előttem. De lehet, csak azért így képzelem, mert már azokon keresztül látok, azok is alapvetően fekete-fehérek, mégis egy kis pasztellszín, ami megcsillan a háttérben.

És ezek szerint mindenképpen színesebb, mint Tarr Béla megátalkodottan fekete-fehér világa?
Szerintem igen, de tegyük hozzá, hogy a negyven év alatt ebben történt elmozdulás. És kevesen tudják, de van egy színes rövidfilmje Tarr Bélának, *Az utolsó hajó* címmel az azonos című novella és a *Borbélykézen* című Krasznahorkai-írásokból. Ha megnézed, látható, hogy nem a „színeken múlik".

Ha megint vesszük ezt a másfél tucat vizuális művészt, akkor szerinted Krasznahorkai ízléséhez melyikük áll legközelebb?
Én őt nem ismerem, tehát csak elképzeléseim vannak.

Igen, azt mondtad, hogy csak akkor találkoztatok, amikor megnézte a kiállítást.
Szóval csak sejtem, de úgy sejtem, hogy Max Neumann közel állhat hozzá. És Gémes Péter is, szerintem az ő munkái is. Azt mondanám, hogy inkább kis művek, kisebb, finomabb dolgok lehetnek hozzá közelállóak, de hát nem tudom, csak így képzelem el. Azt viszont nem tudom elképzelni, hogy ő feLugossy Lacát rak a nappaliba, annak ellenére, hogy nyilvánvalóan nagyon inspiráló a Laca, de nem az ő munkája uralja a nappaliját. Aztán lehet, hogy kint van egy Laca…

Azért is kérdeztelek Krasznahorkai ízléséről, mert legalább tíz éve szúr belülről az a felismerés, hogy alacsony színvonalú a magyar irodalmi élet belső vizuális kultúrája. Hogy a legtöbb – egyébként jó – kortárs költő, író, kritikus képi ízlése messze elmarad az irodalmi ízlésétől. Te hogy látod? És mielőtt válaszolnál, hadd tegyem gyorsan hozzá, hogy persze a tisztelet most is jár a kivételnek. Például Krasznahorkainak, aki az egyik legérzékenyebb szemű szépírónk. Ráadásul most egy olyan kiállítás kapcsán beszélgetünk, amely esetében a szépirodalmi szövegek és a képzőművészeti alkotások, installációk fésűfogszerűen illeszkednek egymásba. Szóval akár tiltakozhatnál is, hogy miért itt és most teszem fel ezt a kérdést, de az ünnepek arra is alkalmasak, hogy ilyenkor elgondolkodjunk azon, miért lógnak ki annyira a hétköznapok sorából.

Valószínűleg valóban alacsony. De azért azt vegyük hozzá, hogy – mint minden korban – a kapcsolati meghatározottságok sajnos vakságot is okoznak. Tehát személyes és baráti meg egyéb kapcsolatok révén olyanokat is felértékelünk, akiket nem biztos, hogy kellene, és fordítva is, tehát ez nem a magyar irodalmi közegnek a hibája. Úgy fogalmaznék talán, hogy az irodalmárok nem olyan nyitottak a vizuális kultúrára. Nem beszélve arról a más logikával működő piaci közegről, ami az alapvetően pénztelen irodalmi közeget óhatatlanul távol tartja a kortárs képzőművészettől.

Nevezzük akkor ezt a színvonaltalanságot – kevésbé harapósan – kettősségnek. Te mint irodalmi muzeológus, aki egyszerre nézed irodalmár és művészettörténész szemmel az irodalmi színteret, hogyan viszonyulsz ehhez a kettősséghez?
Azt hiszem, inkább csak élek, loholok ebben a szituációban. A pragmatikus része az, hogy itt, a múzeumban az irodalmi muzeológiát csinálom annak ellenére, hogy időről időre dolgozom, belekeveredem képzőművészeti projektekbe is. Éppen azért, mert irodalmi muzeológus vagyok, olyan témákat is választok vagy fogadok el, mint Tolnai Ottó, amelyek esetében ez a téma valahogy fókuszba emelhető. A *Mozgó Világ*ot is, a *Sympó*t is azért választottam, mert mind a két lapnál nagyon meghatározó volt a vizualitás. Vas István bizonyos szempontból egy kicsit kilóg, hiszen nem az ő személyével járt együtt a téma. De egyrészt az első felesége révén, aki mozdulatművész volt, majd Szántó Piroska révén is, valamint a Kassák-kör tagjaként erős, inkább kultúrtörténeti szempontból érdekes kapcsolódásokat tudtam felmutatni, amelyeknek köszönhetően másképpen lehetett közelíteni Vas életművéhez. Krasznahorkai László kiválasztásánál is meghatározó szempont volt, hogy természetesen adódik egy erős vizuális háttér és az ezzel járó lehetőség az új megközelítésre.

Évek óta foglalkozol ilyen határtémákkal. Szerinted náluk, az örömteli kivételeknél, Kassáknál, Tolnainál, Krasznahorkainál, Nádasnál mi kellett ahhoz, hogy ők nyitot-

tabbak legyenek a vizuális kultúrára? Látsz az ízlésük alakulásában valami mintázatot? Van itt valami recept, amit el lehetne tanulni, vagy ezek mindig csak szerencsés együttállások?

Hogy recept vagy mintázat lenne, azt nem hiszem. Kassák nagyon más, mint mondjuk Nádas Péter, az avantgárd eleve egy összművészeti irányzatként működött, ott nem lehetett csak írással vagy csak képpel foglalkozni. Egy meghatározott szituációban ő mind a kettőbe belecsöppent. Nádasnál a fotó talán azzal a részletező látással és érzékenységgel függ össze, ahogy megfigyel dolgokat, de ez instrumentalizált megfigyelés, teljesen más irányultságú, mint Kassáké. Krasznahorkainál megint más felhajtóerő működött, a Szentendre téma kapcsán nem véletlen, hogy ide lyukadunk ki, azt gondolom, ez a közeg formált rajta ebben a kérdésben, kinyitotta a szemét, miközben a távoli kultúrákkal való találkozás is döntő momentum. Fontos megemlíteni – és itt visszautalhatunk Kassákra –, hogy a szentendrei neoavantgárd is összművészetben gondolkodott.

A kiállításon meggyőzően mutatod be, ahogy a fiatal Krasznahorkai Szentendrén fedezte fel magának a képzőművészetet. De hogy fedezte fel Szentendrét? Kiderült számodra, hogy miért költözött ki ide még bölcsészhallgató korában? A Pesti Barnabás utca elég messze volt.

Szerintem annak teljesen magánéleti, praktikus okai lehettek. Ismert szentendreieket az évfolyamáról, és olcsóbban lehetett itt lakni. Nem biztos, de az is lehet, hogy Gyuláról nézve Pest túl nyüzsgő volt számára, és szívesebben jött ki ide, Szentendrére. De ezek csak részinformációkból kisejlő feltételezések.

Amikor már itt élt, akkor pedig belekerült a Vajda Lajos Stúdió körül zajló közegbe. Fontos részlet, hogy Krasznahorkai a *Mozgó Világ*ban publikált először, 1977-ben, és egyidejűleg – legfőképpen Csajka Gábor Cyprián közvetítésével – a Vajda Lajos Stúdióról, tehát ef Zámbó Istvánról, Wahorn Andrásról, Lacáról is jelentek meg publikációk ugyanitt. Pont a lap képzőművészeti nyitottságából adódóan az ő kiállításaikról, akcióikról is írtak, reprodukciókat közöltek. Nyilván összeérnek a szálak.

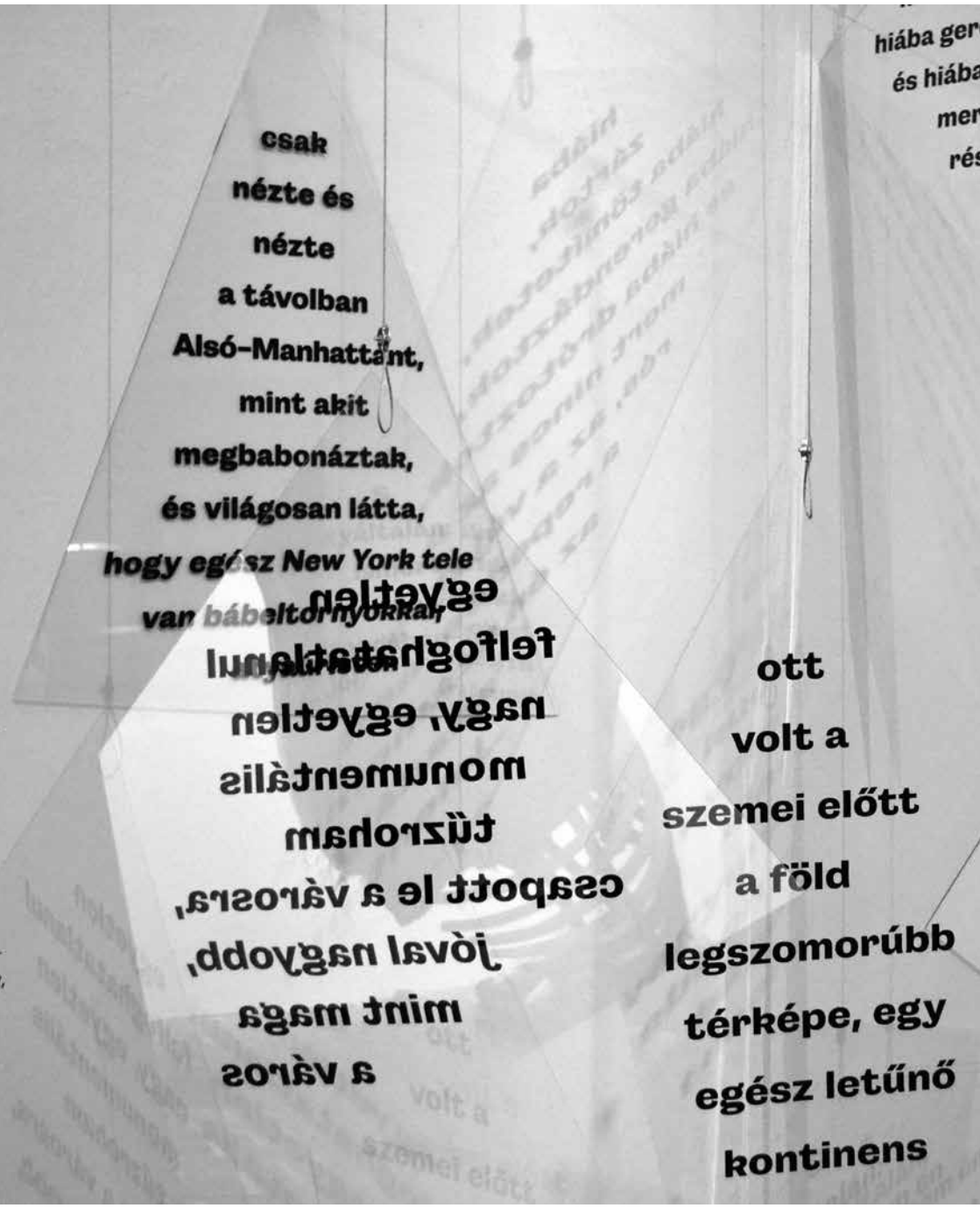
Mennyire háborodsz fel azon a kijelentésen, hogy „Krasznahorkai László szentendrei író”?
Azért az túlzás lenne. De azt azért megalapozott kijelentésnek gondolom, hogy ez egy fontos időszak volt számára. Akár emberileg is, tehát tényleg vannak emberek, akikkel itt barátkozott össze, és szerintem ez nagyon fontos, ez az egyik legfontosabb. És hát mondom, az összművészeti inspiráció, az bizonyosan megadatott itt neki.

A második Krasznahorkai-kiállításod hol rendeznéd meg?
Talán Berlinben lenne rá a legnagyobb érdeklődés. New York azért nem jutna még az eszembe sem, mert számomra az egy olyan távoli közeg, hogy el sem tudom képzelni, ott mivel, hogyan fogható meg a közönség; szóval nekem az idegen terep lenne. De Berlinről el tudnám képzelni, hogy megtalálná a helyét a kiállítás. A francia fordítója szerint a franciáknál is van egy nagy rajongótábora, sokan szeretik, izgalmas lenne – a Milói Vénusszal és Botticelli kelengyeládájával a *Seiobo járt odalenn* kötetből. Úgyhogy nem tudom. De szívem szerint új kiállítást csinálnék, még egyszer ugyanaz már nem kihívás.

A beszélgetésre 2025 novemberében, a szentendrei Művészetmalomban került sor. A Minduntalan. Krasznahorkai László prózavilága című kiállítás 2026. január 4-ig látogatható ugyanitt. Részletek a Ferenczy Múzeumi Centrum honlapján: https://femuz.hu

tokat ácsolni reggeltől estig
és attól fogva a nyugtalanság beköltözött az életébe, attól fogva a dolgok már nem olyanok voltak, mint azelőtt. attól fogva másképp látta a dolgokat, a dolgok megváltoztak, a világ a dolgokkal kezdte a legegyszerűbb tartalmát mutatni felé, a kötetlenséget, a lehető legféleleméletesebb értelemben vett felszabadultságot tudnálé, mert Hermész mondta Korm, ez azt jelenti, elvesztave az otthonosságot, az odatartozást, a függést, a biztonságot.
Háború és háború

„ugyanarra a keserű melódiára”

hiába ger
és hiába
mer
rés
csak
nézte és
nézte
a távolban
Alsó-Manhattant,
mint akit
megbabonáztak,
és világosan látta,
hogy egész New York tele
van bábeltorony
ott
volt a
szemei előtt
a föld
legszomorúbb
térképe, egy
egész letűnő
kontinens

Holometamorfózis

Krasznahorkai László, A magyar nemzet biztonsága, *Magvető*, 2025

„A hernyólét igazán titokzatos. Ahogy a táplálkozás során egyre híznak és híznak, ezért újra és újra meg kell növesszék a hámjuk alatt a hámjukat, hogy aztán levessék a régit, s aztán még ehhez tartozik természetesen a bebábozódás úgyszintén rejtelmes folyamata, hogy bábállapotban, ugye, ezek a hernyók, és annak a négy pillangónak a hernyói is: felemésztik önmagukat a báb burkán belül, csak az idegrendszerük és a szívük marad nagyjából-egészében sértetlen, semmi más, senki nem tudja, hogy, de a hernyó többi része folyékonnyá válik, hogy aztán ebből a folyékony anyagból a bábban elkezdjen kialakulni az imágó későbbi szervezete…"

Papp András élete egyáltalán nem olyan titokzatos, mint a hernyóké. A *magyar nemzet biztonsága* Szereplője, a Klippel-Feil-szindrómás Papp András gyerekkora nagy részét csepeli nagyszüleinél, a szabadban töltötte, a többi kisfiúval ellentétben viszont egyáltalán nem a labda, hanem a lepkék érdekelték, és bár a betegsége miatti kirekesztettségén kezdetben ez a speciális érdeklődési terület sem sokat javított, a felső tagozatra már tökéletesen beilleszkedett osztályába, barátokat szerzett, és nagyobb részt biztonságban, az agressziótól és atrocitásoktól érintetlenül növekedett, majd versenyekre járt, ahol – inkább szemérmesség, mint bármi más miatt – ezüst- és bronzérmeket halmozott, kimagasló tudása és tehetsége folytán pedig álmai is megvalósulni látszottak, mikor először: nagyszülei halála után lehetőséget kapott, hogy gyermekkora kedvenc helyén, az ő lakásukban lakhasson, közel a természetnek annak a kis foltjához, ahol lepkék iránti rajon-

gása kibontakozott, ahol a függönyön reggelente ugyanúgy szűrődik át a nap fénye – ennek a regény idején már több mint ötven éve –, ahol megtanulta, hogy ha jó kedve van, jobb, ha rossz kedve, bal oldalán fekve alszik el, aztán, másodszor: a Természettudományi Múzeum gyűjteményező munkatársa lett, akit kollégái és pályatársai szeretnek, akinek munkáját elismerik, ötvenes éveiben járó férfi, aki nem tűri jól a változást, aki eddigre már megszokhatta, melyik buszra mikor száll föl, akinek nemcsak az bolygatja föl hétköznapjait, mikor a megszokott járaton utazva egy fiatalokból álló banda összeveri, hanem tulajdonképpen már a fiatalok életének elképzelése is, hiányos neveltetésük, rossz családi és anyagi hátterük – pedig Papp Andrásra egyáltalán nem igaz, hogy, ahogy mondani szokták, „nagy lábon élne", sőt, a nélkülözés határán tengődik, derül ki az olvasó és az őt nemrégiben megverő, kékvérű csepeli fiatal számára, akinek rablógyilkossági kísérlete végül groteszk békülési jelenetté változik az elhagyatottságtól pangó csepeli lakásban –, pláne kizzökkenti András, mikor egy vezetőváltás után még szakmai otthona, a Múzeum élete is fölbolydul, és kollégáját büntetésből az alagsorba száműzi férgeket rendszerezni a kormányzat által kinevezett igazgatóhelyettes, a leginkább pedig akkor törik meg ez a talán csak a diplomás bérminimum időközönkénti megérkezése tagolta, a napokat, hónapokat és éveket értelmetlen, differenciálatlan, törekvés- és változásmentes vánszorgássá fakító, de valahogy mégis hálával telt élet – mert élet ez is –, mikor Papp András telefonhívást kap Krasznahorkai Lászlótól, aki találkozót szervez vele, hogy halaszthatatlan kérdésekben kérje ki természettudományos szakvéleményét – talán egy készülő könyvhöz? ezt András ekkor még nem tudja, sőt, kezdetben azt sem tudja, ki lehet a különös, enyhe, de határozott húgyszagot árasztó író –, majd a Krasznahorkai szónoklatai uralta beszélgetések, kötetlen diskurálások, hallgatások után lepkegyűjtő terepmunkára indulnak, és Andrásban megfogan a barátság gondolata, ugyanakkor viszont – és ehhez elég a Google-

ön rákeresnie Krasznahorkai Lászlóra – a bizonytalanság, a kihasználtságtól való félelem is, ami végül is beigazolódik, amikor az entomológus Szereplővé válik, és kiderül, hogy tényleg ez a Krasznahorkai László lehet az a Krasznahorkai László, akinek egy nemrég megjelent regényében Krasznahorkai Lászlót még a Dunakanyar alighanem egyetlen monarchista vándorgitárosaként ismerhettük meg (a folytonosság viszont nem jelent változatlanságot: a szivarozássá csillapult nikotinfüggés is őrzi a cigaretta dohányának ízét, a Krasznahorkai pilisi háza előtt lebzselő Szmolka valami tudás biztosságával mered a Duna túlpartján éldegélő Zsömle felé, és a hömpölygő regénymondat is több helyen idézi a *Herscht 07769* vagy akár *Az ellenállás melankóliája* mondatépítményeit, igaz, az ez utóbbiban kifejeződő metafizikai sivárság helyett inkább egyfajta fények, színek és szagok átitatta mozdulatlanságot idézve) ennek következtében pedig az ígéretes barátságcsíra lassan átformálódik a férfi és a Szereplő-férfi maga módján való eszméléstörténetévé, amiben Bandi tapogatja ki világa határait, gondolkodik bizalomról, érzi magát átverve vagy kisemmizve és hálásnak, izgatottnak, érdeklődőnek az íróval való kapcsolatfelvételt követően, mivel, bár a kimenetelt illetően bizonytalan, és ezt a bizonytalanságát minden elnézésével és jóakaratú engedékenységével együtt is csak növeli és dagasztja az elhanyagolt, magányos író igénytelen remeteéletének mélyebb megismerése, Krasznahorkai terjengős és nehezen követhető gondolatmenetei mélyén ugyanazokat a kételyeket, kérdéseket és kihívásokat látja, amikkel szakmai útja korai szakaszában ő maga is birkózott, és amik továbbfejtését, tovább-boncolását – részint a maga megnyugtatása, részint egy talán kiábrándító, de semmiképp sem alaptalan fölismerés miatt (hogy tudniillik, ezeknek a kérdéseknek a végén semmi kézzelfogható megtalálni vagy elsajátítani nem lehet) – félválaszokkal és válaszkezdeményekkel hagyná maga mögött mint érdekes, de nem több, mint érdekes filozofálást, esztétizálást, végső soron a szépség, az értelem, a célok kuta-

tását, amihez neki nem sok köze van, ezt a hozzáállását pedig kár lenne tesze-tosza önszabotázsnak bélyegezni, hisz kit ne hozna nehéz helyzetbe egy ilyen véletlen találkozás, kiben ne lobbantaná föl a szakmai önérzetnek, az emberi empátiának és őszinte, becsülettel teljes odaadásnak, nem utolsó sorban pedig a kisebbrendűségnek azt az érzését, amit Papp Andrásban föllobbantott egy bogaras, magának való, de művelt, érdeklődő és, mint kiderül, a maga területén világhírű beszélgetőpartnerrel való szakmázás, ami, ahogy arra már utaltam, a legmélyebben őszinte, de semmiképp sem érdekmentes, és nem is lehetne az, hiszen, ahogy András már hamar és pontosan ráérez, a másik oldalt álló Krasznahorkai író – ráadásul nem is akárminek a megírója –, akinek jószándékkal értelmezett, dadogva-csapongva előadott eszmefuttatásai messze túlmutatnak András világán, hisz mindent, amit a világról tudhat, gondolhat, megsejthet, minden öröm és fájdalom, sikere és megveretése ennek a korpás, örök fekete öregembernek a követhetetlen szógomolyagaiból bontakozik ki, ráadásul, ahogy a regény zárlata sugallja, Krasznahorkai felemelően, de velős tanulságok nélkül, az oldás és kötés jogköreinek csak mintegy próbaverzióját használva, a rá egyébként nagyon jellemző fanyar humorral engedi el Bandi kezét egy terepmunka alkalmával – ezzel lényegében véget vetve neki mint Szereplőnek –, ezért A *magyar nemzet biztonságá*ban az istenkomplexussal való birkózás helyett könnyebb egy szerzői autofikció-kommentárt látni, ami messzemenőkig reflektál erre az elmúlt években egyre nagyobb ismertséget szerző irodalmi áramlatra, egyszerre figurázva ki annak túlhasznált, sokszor unalmas és leginkább a tétnélküliséget sugárzó, semmitmondó énközpontúságát, figyelemfelhívó módon teszi mérlegelés tárgyává a közléskényszert, a Szereplő(k), a szerző(i hang) és az olvasó kapcsolatának kiegyensúlyozhatatlan és veszettül aszimmetrikus természetét, az irodalom önterápiás jellegét pedig, ami sikeressége esetén tulajdonképp a történetben megjelenő Krasznahorkai végső (és maga által is áhított) el-

némulását kéne magával hozza, végül felülírja a reményáruskodás miatti önvádnál, az életművel való elégedetlenségnél vagy meghasonlottságnál is erősebb késztetés, hogy folytatódjon a történet, vagy ha pont ez a történet nem tud folytatódni, hát jusson zsákutcába, mutassa meg lehetőségeit, korlátait, derüljön ki, hogy Bandiból, „velünk együtt, már soha, de soha nem lesz pillangó", és hogy ezt a történetet is *fel kell emésszе egy elgondolhatatlanul távoli ítélet*, *vagy itt ezen a ponton az utolsó szó*.

Koós István

Összeálló veszteségek

Szabados Attila, Vérsűrűség, *Kalligram*, 2025

„A teljes érzékelés könyve ez” – áll Szabados Attila *Vérsűrűség* című debütkötetének fülszövegében, amivel kapcsolatban rögtön megjegyezhető: hatalmas terhet ró egy ilyen kijelentés a szövegekre. Szabó T. Anna metafizikai távlatokat megnyitó hiperbolájának hatására ugyanis a költemények teljesítőképességét óhatatlanul is egyfajta „érzékelésskálán” kezdhetjük elhelyezni, ami egyrészt a befogadót az esztétikai komplexitásra való odafigyelés helyett túlontúl e kritériumrendszerre kondicionálja, másrészt az érzékelés túlhangsúlyozásával már előre egy olyan fókuszt jelöl ki, mely nem biztos, hogy előnyére válik a kötetnek. A könyv elején olvasható Borbély Szilárdtól kölcsönzött mottó („Amikor az istenek vizet bocsátottak a földre, / az átemelő szivattyút épp apám kezelte.”) azonban segít elfeledni ezeket az elvárásokat, helyére pedig a köteten végigvonuló talánnyokon keresztül az ember leginkább magától értetődő középpontjára, identitásunk alapjára, a családi kötelékekre irányítja a figyelmet. Minthogy pedig ez utóbbiak múltbéli történések általi felidézése az újraértés eszközéül szolgál, könnyen belátható, kevéssé van itt szó az érzékelés pontosságáról és kiterjedtségéről, mint inkább az egyre inkább előtérbe kerülő gyászfeldolgozás egy már előrehaladott formájáról: az emlékek archiválásáról. Miközben viszont a múlt eseményeinek felelevenítése zajlik, elkerülhetetlenül is az újraélés határaiba ütközhetünk, amit a versek gyermeki nézőpontba vegyített, identitáskérdéseket is felvető önértő alakzatokba rejtenek. Az „önszármaztatás” ellenben soha nem egyszerű. Megte-

remteni a folytonosságot a homályos gyermekkori emlékeken át az akkori és a mostani önmagunk között – ráadásul a családot érintő viszontagságok leírása mellett – éppúgy lehetetlennek mutatkozik, ahogy az ezt kiváltó gyász feldolgozása is. Ennek következtében a kötetet megnézve – amint azt az eddigi recepció is egyöntetűen vallja – nem beszélhetünk traumairodalomról, mivel nem az újraélés élénkségével, hanem annak homályosságával, az emlékek egybemosódásával, új és különös ok-okozati összefüggések megalkotásával, valamint fragmentumszerű visszaidézéssel találkozhatunk.

Efelől nézve meglepő az első ciklus címválasztása (*Minden körülmény*), hisz a kötetrészben a lírai én visszaemlékező pozíciójából bár az éppen történő vagy még a családtagok előtt álló tragédiákat, illetve azok forrásait – a nagyapa betegségét, halálát és eltemetését, az apa elhatalmasodó alkoholizmusát, valamint az anya munkanélküliségét („Anyámnak állandó munkahely, / apámnak leszokni az alkoholról. / Nagyapámnak meghalni, / leszakadni a csövekről" [*Felszáradnak*]) – ismerhetjük meg, a „minden" totalizáltsága mégis a traumairodalom zsánereit hívja elő. A szóban rejlő teljességigény ugyanis a traumairodalom a történések elbeszélését sürgető, részletgazdagságra és pontosságra törekvő leírását vetíti előre, azonban egészen mást kapunk: a tragédiát megelőző mozzanatok kinagyítását, a gyászfeldolgozás mozaikszerűen összeilleszthető, perspektívaváltásokkal teli folyamatát. Már a nyitóvers is ez utóbbiakat teljesíti azáltal, hogy az emlékezés egyik legfurcsább, ám mindenki számára ismerős vonatkozása felől ragadja meg a tragédiákat megelőző pillanatokat: előjelekként értelmezi őket. A *Nem áll össze* a húsvéti készülődés – mely Jézus halálát, alászállását és feltámadását megelőző időszakát idézi meg – forgatagában a sárgatúró elkészülésének utolsó fázisait, illetve az étel alatt kicsöpögő léért ácsingózó kutya méhgyulladás miatt közelgő elpusztulásának és eltemetésének párhuzamait mutatja be, majd egy jól ütemezett montázstechnika segítségével össze is vonja ezeket: először elő-

re elrendelt sorsukban („Szombat / délelőttre kicsepeg a túró, a kutyát / ebéd előtt eltemetjük."), később pedig állapotukban („A tányéron rögökre / hullik, mint a sárga, száraz kerti föld."). A két idézett részlet közé azonban egy még fontosabb mondat ékelődik: „Először fordul elő, / hogy nem áll össze." Túl azon, hogy az „[e]lőször fordul elő" a kutya eltemetése után következve baljós hangulatot áraszt, és megelőlegezi a nagyapa későbbi rosszullétét („Nagyapám kora estére lesz rosszul […], bal agyféltekéjét elönti a vér." [*Eper*]), a „nem áll össze" egyfelől megismétli a verscímet, miközben performatív módon (a montázstechnika révén) ellent is mond annak, hiszen a valóságdarabok épp a vers ezen fázisában „állnak össze". Másfelől pedig a (sortöréssel is tagolt, kettéválasztott) versmondat a költemény két, a sárgatúróval és a kutyával kapcsolatos narratív ívének lezárása után elhelyezve úgy töri meg az addigi különálló történeti egységességet, ahogyan azt a zárósor széthulló sárgatúródarabjai és az ugyancsak széteső kiszáradt föld képszerkezete is mutatja. Ugyanakkor talán nem túlzás azt állítani, hogy a költemény mégiscsak minden téren „összeáll" az utolsó gondolat nyelvi-metaforikus együtthangzásában (sárga föld). A verszárlat tehát a nyelv performatív és metaforikus egységeit egy töredezett narratív szerkezet részeinek összeillesztésével oldja fel egymásban, akárha ezek az életképek visszatekintve rejtett módon már kezdettől fogva kiegészítették volna egymást.

A ciklus ezt követő versei a családot érintő tragédiák érzékletes, a nyitóvershez hasonló módon sejtelemmel átszőtt bemutatását végzik el. Látjuk a kora nyári családi idillt a nagyapa agyvérzése következtében szertefoszlani, majd a szereplők temetés körüli érzelmi hullámvölgyeit és a szülők házasságának tönkremenetelét is. Mindezt pedig a lírai én egy gyermekinek tűnő, de voltaképp egy felnőtt-gyermek összemosódó perspektíváján keresztül egyszerre rekonstruált és restaurált emlékfolyamba rejti, mígnem a ciklus záró darabjával ezt végzetesen megtöri. Ez utóbbit, noha már az utolsó előtti vers egyik sora is előjelezi („Most gyászolod

az ételt, ugyanúgy, / mint nemrég nagyapámat." [*Zománcpehely*]), Az *áldozat* című, egy csirke levágásának munkafolyamatait és körülményeit leíró zárövers utolsó sorai újraalkotják: „remélni, áldozatunk elég, gyászunk / pedig konzerválható." Az áldozat mint a gyászt manifesztáló, de egyben kiváltó, helyettesítő, ezáltal pedig megszabadító jellegű rekvizitum nemcsak visszavezet minket a nyitóvers húsvéti előkészületeihez és annak metaforikus összefüggésrendszeréhez, amelyben a halál mint közelgő törvényszerűség jelenik meg, hanem az állandóságnak egy új formájaként a veszteséggel való együttélés egy lehetséges módját, az örökös és mindig másmilyen módon történő visszatérést lebbenti fel.

A kötet második (*Nem várunk senkit*) és harmadik (a tagolás ellenére nem feltétlen elkülöníthető) ciklusa (*Felemelt karral*) ez utóbbi párhuzamokat folytatva írja le a gyász immár a mindennapokba beleszürkülő állapotát, ahol az egyes emlékképek már a pillanatok mellett (pl. az anya versírása, sírhelymegváltás) főleg átmeneti korszakok, események kivonatát adják (pl. többszöri költözés, osztálykirándulás). Mindeközben pedig megsokszorozódnak a kötetben az olyan versek, amelyek bár jól illeszkednek a versfolyamba, kevésbé indokolható a jelenlétük. Megerősítik ugyan a kötet koncepcióját azzal, hogy tovább részletezik az emlékképeken átszőtt gyászfeldolgozást, ám ennyiben ki is merülnek. A korábbiakban az első ciklus kiemelt versei kapcsán részletezett módon szimbolikus-metaforikus összefüggésekben értelmezhető történések immár beleveszenek a koncepció diktálta fegyelmezettségbe: akárha ugyanazon verseket olvasnánk egymás után, csak más keretezéssel. Így kerül elénk a már csak az idő elteltét jelző húsvét magánya („A nagy készülődés […] csak az évet tagolja" [Az *ünnep kifordul az ajtón*]), a gyász sejtető jeleit magában hordozó fácánvágás („Anyám / szipog a gőztől, szemüvegén pára." [*Sörét*]), az apa fokozódó alkoholizmusa („Apám a tömb előtt áll, kavicsokat hajít / az erkély üvegéhez. Állati hangon kántál, / a szavak végét elharapja." [Az ablakról visszapattan]), va-

lamint az anyában mindezek összegyűlése („Napok óta tervezi, hogy néhányat / szétvág a régi fényképek közül." [A *hóhér*]). Ennyi pedig elég ahhoz, hogy azt érezzük, a kötetindító ciklussal ellentétben itt elveszítjük a fókuszt: a lírai énnel együtt a családtagok elvesznek a szemünk elől, és – bármilyen furcsa – maguk a versek is csak betöltik a lapokat, megkülönböztethetetlenné válva eltűnnek az emlékképekben. Az utolsó két ciklus pedig (*Nehogy tovább szakadjon*; *Rögökre hullik*) ugyanezt folytatva a kötet eddigi gondolati íveit egyesíti, miközben itt tapasztaljuk meg a leginkább a halál közelségét. Az újabb halál, az újabb temetés és az újabb gyász feldolgozása már mintha csak átfolyna az eseményekhez egyszer közel, másszor pedig távol lévő versénen („Meghaltál, tegnapelőtt volt egy éve, / és erre is a komp emlékeztetett" [*És főleg a hőség*]), mely mozgást a kötet utolsó darabja egy vágyott, álomszerű képbe sűrített búcsúzással szüntet meg: „legalább most az egyszer / nem zuhan ránk semmi" (*Napfogyatkozás*).

A *Vérsűrűség*ben rengeteg fájdalom van, és nehéz lenne elvitatni, hogy a versek megszólalásában ne lenne valami jó érzékkel megalkotott mértéktartás az érzelmesség terén. Más kérdés viszont, hogy ennek felmutatásán túl mit is tud teljesíteni a kötet. Ez utóbbiról pedig már kevesebb jót lehet mondani. Egy nagyon erős kötetkoncepciót kapunk, melyet az egyes versek sínylenek meg. Nagyon nehéz feladat lenne ugyanis a nyitóversen túl bármelyik darabot kiemelni. Mivel pedig az emlékek homályossága a költeményeket is elérve felejthetővé, felidézhetetlenné teszi a költeményeket, ami megmarad, az nem az egyes vers maga, hanem csak a gyászhoz kapcsolódó lelkiállapot. Ezen nem segít a költemények harmonikus szerveződést mutató sematikussága sem, ahol minden a helyén van, minden sor zavartalanul illeszkedik egymáshoz, és amellyel kapcsolatban éppen emiatt azt érezhetjük, mintha egy már bevált módszerrel megírt vers újra és újra elővett változatát olvasnánk. Mondhatnánk, ez maga a gyászmunka performatív, önismétlő gesztusa lehet, ám talán nem igaz-

ságtalan felróni, hogy ehhez folyamatosan kapcsolódnia kellene valamiféle hiánynak, zavartságnak, idegenségérzetnek. Ehelyett pedig itt csupán fragmentumszerűségbe rejtett egészelvűséggel és egységességgel találkozunk – akárha a gyászmunka ezek kivonata volna.

Hocza-Szabó Marcell

Egyik sem jóképű, mind csak gyönyörű

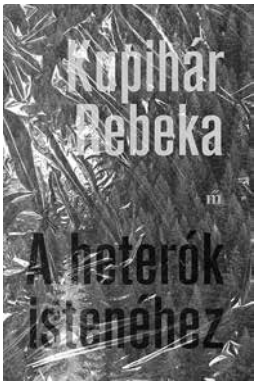
Kupihár Rebeka, A heterók isteneihez, *Magvető*, 2024

I kissed a girl, and I liked it? Az idézet Katy Perry 2008-as slágeréből származik, mely egyben Kupihár Rebeka első verseskötetének nyitányaként is szolgál, s nem véletlenül. Ugyan kötete egy témára fókuszál, verseiben hat cikluson keresztül járja körbe a leszbikus kapcsolatok érzelmi, társadalmi, valamint vallásos vetületét. Ezeket egy XXIII. János pápa-idézet előzi meg, egyszerre hangsúlyozva a lírai én vallási kötődését, de a mottó egyfajta tézisként is interpretálható, „megoldásként" is állhat a – gyakran problémafelvető – versek előtt. A kötetnyitó *i kissed a girl* a queerség személyes revelációjával indít, illetve az ezt körülvevő rémület és kimondhatatlanság érzéseit vetíti az olvasó felé. A gyermeki lírai én belső félelme éles ellentétben áll a szülők látszólagos közömbösségével, értetlenségével: „ha magyarul mondanám, se értenék meg".

Ez a „kimondhatatlanság-érzés", a nyelv elégtelenségének motívuma a kötet során többször feltűnik különböző témák során – a *pussy*, *vulva*, yrpəə c. darabban a női nemi szervet érintő nyelvi tabuk vázolása során a lírai én arra a konklúzióra jut, hogy a különböző nyelvi regiszterben létező szavak összessége „vagy nem illik rá,/ vagy illetlen,/ esetleg mindkettő", elégtelen annak az örömnek és

erőnek a leírására, amit ez a szerv jelent, továbbá „a megnevezés tisztább gyönyör,/ mint az érintés" sorban benne foglaltatik egyfajta rekogníció, fel- és elismerés is, ami a vaginára vonatkozik. A *nehéz melletted verset írni*ben ezúttal a lírai én és a megszólított közötti kapcsolat kifejezésére nincsenek megfelelő szavak, a kettejük közötti intimitást az őket körülvevő tárgyak jobban ábrázolják, mint amire a vers képes volna, a lírai eszközöket is meghaladva. Az *esthajnal* zárósora szintén a verbalitás határait – a határok motívuma is elemi része Kupihár kötetének – feszegetve próbálja kifejezésre juttatni a lírai én érzéseit: „ez nem szeretet,/ valami hatalmasabb".

A kötet első ciklusa, az *ösztönös, természetes és elfogadhatatlan* a queerség társadalmi megítélését, viszonyait taglalja. A *ki vagy nekem*ben a társadalmi kényszerből fenntartott hazugság identitástorzító hatása jelenik meg, illetve az ehhez társuló félelem: „ha sokáig csináljuk, egyszer úgy maradunk", jegyzi meg a lírai én, „hiába becézlek, nem változol többé magaddá". Ráadásul a lírai én ezt a folyamatos leplezést egy hasonlattal később még profanizálja is: „ahogy az orrom sem piszkálom nyilvános helyen" – természetes, sőt, szinte elvárt, hogy az ember nem beszél melegségéről, párkapcsolatáról, ahogyan a körmét sem rágja mások előtt. A *bátorságpróba* egy listában foglalja össze a queer emberek mindennapi, identitásukat érintő kihívásait, míg az *ezek mind pokolra jutnak* már a bevezetőben is említett vallási vonalat is beemeli a társadalmi kérdéskörbe. A versben a propaganda zanzásított, uszító mondatai hangzanak el, a lírai én álláspontja pedig akár egyfajta „magatartási útmutatóként" is értelmezhető: meg kell látni a gyűlölet mögött az embert, „akinek tajkártyája, orgazmusa, félelmei vannak", illetve az idegennek tűnő identitás mögött valakit, aki éppen a gyűlölködőért imádkozik.

A leszbikus kapcsolatokról való diskurzusnak paradox módon szerves része a férfi és a „férfite-

kintet", az úgynevezett *male gaze*, amelyet a *köpne vagy nyalna*, illetve az *és hirtelen prostitualizálódunk* című darab ábrázol. Itt a férfitekintet túlszexualizáló, homofób és szexista gyökereit tárja fel, a versben megnyilatkozó alak teljesen lecsupaszítja a leszbikus kapcsolatokat, kizárólag a testiségre fókuszálva, ami ellentétes a későbbiekben megjelenő, azonos nemű testiséget ábrázoló versekkel, melyekben a szex nemcsak érzelmi, de transzcendens rétegekkel is kiegészül. A *férfiak általában arra kíváncsiak*ban a fókusz immár a szüzesség társadalom által konstruált jelentőségére helyeződik. A lírai én szexuális élete, aktivitása még úgy is nagy jelentőségűvé válik, hogy életében decentralizált szerepben vannak a férfiak – „mindig azt az igazságot mondom, / amitől biztonságban érzem magam".

A cikluszáró *a heterók istenéhez* – azon túl, hogy címadó darabja a könyvnek – egy ima, közvetlen és őszinte, egyoldalú dialógus istenhez. Betekintő a vallásos queer emberek gondolataiba, kétségeibe és kérdéseibe: valóban boldogabb volna isten, ha a társadalmi uniformitás jegyében az ő párjának is „borostája lenne és merevedése?" Mit tehet tehát az ember az identitásával? A *bátorságpróba* a nyílt felvállalást, és annak nehézségeit vázolja, míg más versekben rejtőszínbe burkolózva hallgatja a gyűlölködést. A vers utolsó soraival pedig hitet igyekszik meríteni, illetve a vallásos érvek mögé bújtatott gyűlölködést érvényteleníteni – „én tudom, hogy örömöd leled bennem. / kérlek, add, hogy hihessem is." (*a heterók istenéhez*).

Ezt a ciklust a *nyílt sebbel a lábaim között* követi, ami már a queerség szexuális vonatkozásait tárgyalja. Az *első* című vers a lírai én első szexuális élményét festi meg egy férfival – az aktus megfelelési kényszer a lírai én részéről, kétségbeesett próbálkozás, rejtőszín. S ugyan egy pillanatra felszínre kerülnek elfojtani próbált vágyai – „a szőrtelen részeidet harapdálva/ egy idegen, lágyan ívelt testre gondolok"–, ezek felszínre törése és kielégülése kudarcba fullad, majd alárendeli ezeket a férfialak szexuális örömének, hátha ettől normális, a társadalomnak megfelelő párrá válnak reggelre. Ezzel szemben a leszbikus testiséget ábrázoló da-

rabok a harmóniát, egységet tükröznek, a *szimmetria* „mintha a tükörképemmel szeretkeznék" sora tömören összefoglalja ezt az összhangot, melyhez a szex és a transzcendencia, a vallásosság kettőse – ahogyan írja, a szex „alternatív imádság" – újdonságként hatott. Az is említésre méltó, hogy a versekben megjelenik egyfajta gesztus, ami mintha megszabadítani próbálná a nőket a pornográfiában ismert képtől – a csupasz, plasztikus kifejezéseket és hangokat kiadó nők helyett a szerző nyíltan ír testszőrzetről, illetve a női szexuális örömről: „az arcod összerándul és messzeség költözik bele. […] az arcod a tiéd, ahogy eddig még soha" (*rítus*).

A korábban már említett határok szintén lényegi, ciklusokon átívelő és struktúrateremtő motívumai a kötetnek. A legszembetűnőbb a nemi határok megkérdőjelezése és elmosása a versekben. A *felfedezem*ben ez az elmosódás még a lírai én kedvesére vonatkozik – „nem értik, hogy te ember vagy nekem. / nem férfi, nem nő", a *szimmetriá*ban pedig a két női test határai olvadnak egybe: „az ujjaink összekeverednek", „egyszerre vagyok/ kívül és belül,/ férfi és nő". A *tyúk vagy kakas* ciklus viszont immár a lírai én nemi identitására vonatkoztatva tematizálja ezt a motívumot. A *mi leszel, ha nagy leszel*, a *gender* és a *maszkviselés* a társadalmi nem kérdéskörét is beemeli a témák közé, a lírai én és a világ közötti meg nem értettség jelensége újabb réteget nyer. A gyermeki lírai én önmegvalósítására – „fiú, fiú, fiú leszek" (*mi leszel, ha nagy leszel*) – a farsang leple alatt kerülhet csak sor, míg mindenki „azt hiszi, jelmez" (*gender*). Hasonló *a női osztályon* testidegensége is, ahol a test egy olyan „lassan gyógyuló sérülés", amit „gyakorlatiasan szappanoz" a lírai én.

A *nem gondolok az apák szükségességére* és a *haza, valahová* kötetzáró ciklusok a leszbikus párok lehetőségeit veszik sorra a család, a megélhetés, a jövő tekintetében. Az előbbi a szerelem és a termékenység között feszülő, a lírai én számára áthidalhatatlan távolságról, a beteljesedés egyfajta meghiúsulásáról ír kevert hangnemű verseket. „Ha ebben a hónapban sem jön össze, / még elszántabban kell próbálkoznunk" (*women's*

secret), nevettet a lírai én, hogy aztán levonja a keserű konklúziót: „tényleg kevés vagyok. / csak kielégíteni tudlak, / beteljesíteni nem". A lírai én családi környezetének reakciója is hasonló csalódottságot mutat – „lassan szoktattalak hozzá a gondolathoz, hogy / a szerelmek nem erről szóltak, / egyik sem jóképű, mind csak gyönyörű volt" (*gazdag fiút is lehet*) –, mint amilyet a lírai én is érez családtervezésre gondolva: a vágyak és a realitások ellentéte szülte tragikomikus hangnem teszi különlegessé a ciklus darabjait.

Kötetzáró ciklusában, a *haza valahová*ban a lírai én a jelen Magyarországára kalauzolja az olvasót, a korábban csak említés szintjén tematizált gyűlöletet teljes ciklussá emelve. A hangos utálat, „udvarias undor" széles spektrumát járja be ezen versekben, melyek olyan nyomasztó képet festenek az országról, ami a queer embereknek csak egy átlagos szerdai napot jelent. Hadd ülepedjen le. A *nem ismertek meg* a megfáradt, eleget taposott emberek pozíciójából szól a gyűlölködők felé, míg a *turistá*kban megszólaló hang inkább csak menedéket, más, új hazát keres, ahol a „fröcsögés, bujkálás / csak egy citadellás hűtőmágnes". Van abban valami fájdalmas, hogy a mindennapos gyűlöletet egy képzeletbeli védvárrendszerrel lehet túlélni, egy elképzelt jövővel valahol egy idegen országban, ahol ugyan nem beszélik a nyelvedet, de nem undorodnak, ha megfogod a párod kezét. A versekben megjelenő külföldi terek befogadóbbnak tűnnek a lírai én számára, ahol békében le lehet élni egy éltet, lakáshitelt felvenni, és a reklámplakátokon is látni leszbikus párokat: „végre egy hirdetés, amiben ránk is gondoltak" (*deutsche bank*). A kötetzáró *nyugat*ba azonban mégis beleférkőzik a visszavágyódás. Itt béke várna a lírai énre, az eddig lehetetlennek tűnő vágyak – vér szerinti gyerekek, család, stabilitás – most kilátásba helyeződnek, mégis bevallja a béke szigetéről, némiképp Vörösmartyt idézve, hogy „szülni jó lesz itt, / de azért meghalni,/ meghalni majd / otthon szeretnék."

Mató Rebeka

Elveszi az anyák bűneit

Áfra János, Kitakart anyám, *Kalligram*, 2025

Hány embert ismerünk meg anyánk személyében? Megismerhető-e egészen édesanyánk? És a gyászban kit gyászolunk tulajdonképpen, ki az, akit végső útjára engedünk? Áfra János legújabb kötetét öt ciklusra tagolta, melyek címeit fotózáshoz kapcsolódó szakkifejezések adják (*Előhívás*, *Negatív*, *Keresőakna*, *Sötétkamra*, *Gyűjtőlencse*). Ezek reflektálnak a kötet egészének egyik fő kérdésfelvetésére is, hogy újraalkotható-e az anya alakja emlékekből és tapasztalatokból, vagy lehetséges-e egyáltalán olyan képet alkotni az anyáról, amit nem torzítanak a szubjektum megélései.

A ciklusok nyitóversei archetipikus nőalakokat megszólító himnuszok. Ugyan az ókori mítoszvilág karaktereit nevesíti a címekben (Szűzanya, Ixchel, Démétér, Dévakí, Hathor), az „ifjú" jelző mégis szűkíti az értelmezési tartományt (az *Egy ifjú Szűzanyához* az *Előhívás* ciklus nyitószövege), a Szűzanyát nem mint a történeti Máriát, hanem mint minőséget idézi meg, az anyaság egyik ősképét, amelyben a szubjektum anyja is részesül. Az *Egy ifjú Szűzanyához* egy népi-egyházi Mária-ének regiszterében szólal meg, megszólalásmódjában így a többi himnusszal is rokon: Áfra az anya és a női ősképek tiszteletét a hagyománykövetés révén viszi színre. Az *Egy ifjú Szűzanyához* lüktetését a hangsúlyszámláló verselés adja, az ifjú Démétért megszólító versét pedig a hexameter. „Meleg anyamelleiden apadjon el / a mi gyarló vágyunk, ó, szent gyógyerő, / te adsz írt az emberélet sebére, / az egyetlen igaz ige tebelőled tör elő". A szubjektum az első, *Előhívás* című ciklus verseiben mint krisztusi alak pozícionálja magát. A Szűzanya és a földi anya képe egybemosódik, amíg a fiúra/Fiúra hárulnak, „ma-

gára veszi" többek között leépülő édesanyja elintézendő dolgait (*Szét*, *ami szól*) vagy a róla való gondoskodás terheit. „feloldoz, amikor látod a fiad, / az egyetlent, akit megismersz, / aki látogat" – a Fiú látványa *feloldoz* a *Szét*, *ami szól*ban, de alakja *fény* is az *Attól*, *hogy késtünk*ben. „A méhekbe itt csak betérni szokás, / pár hónap alatt a fény nyers akarattá alakul". A „bűnök" vagy terhek átvételének lehetetlensége az *Egy rovar lábai*ban is elhangzik („Ha antidepresszáns lennék, / anyám, nekem adhatnád / boldogtalanságod evés után"), és ugyanebben a versben erősíti a Krisztus-olvasatot a hiányzó apa alakja („Hinni […] azt, / hogy apám is volt egyszer, / már tényleg nem lehet"). A Szűzanyához kapcsolható ártatlanság mint attribútum többféle módon is megjelenik, a *Rossz gyerek*ben például a kórház sterilitása jelenti a tisztaságot, a gyomorszonda csövéből „kicsúszott a fecskendő vége […] szemhunyásnyi idő alatt / piszkolva be mindent, ami hófehér / egy kórteremben. […] Sírnom kellett volna szégyenemben, / amiért képes voltam erre a szentségtelenségre". A szeplőtelenség, a hibátlanság a halálban és a halottban is jelen van, „a rég nem látott / rokonok és barátok számára a nyitott / koporsós temetésen lehetővé váljon / még egyszer gyönyörködni benned, / vagyis abban, ami maradt a hibátlanságból" (*A hibátlan arc*).

„A rájuk mért tétlenségben / rád emlékeznek tárgyaid. / Csak akkor zárulhat le imájuk, / ha az anyagfáradás úgy akarja" – *A Kivezetés a dolgok birodalmából* már a *Negatív* című ciklus verse, ahol megkezdődik a gyászfeldolgozás. Utóbbi sorokban a szubjektum mintegy rávetíti az anya iránti szeretetét annak hátrahagyott ingóságaira a megszemélyesítés révén. A *Negatív* verseinek visszatérő alaphelyzete az álom. A kötet visszatérő motívuma a sötétség, a feketeség ebben a ciklusban kiemelt szerepet kap. Az álomszerűség egyik kifejezőeszköze az idősíkok és a különböző karakterek összemosása, az *És akkor kivágódik az ajtó*ban a szülők és a szubjektum hármasa közti határok lazulnak föl. „Odalépek engesztelőleg, / megsimítom a hátad, legalább az élvezet / perceiben nem szenved-

tetek, hangzik el, / de eldönthetetlen, melyikünk mondja". Az A *te bizonyságod*ban feltűnő virágárusban az édesanya alakját véli felfedezni a szubjektum, és megkezdődik az utolsó ciklusokra kiteljesedő transzcendens anya alakjának kibontakozása, hiszen anya a beszélő számára valahol van, válasza van, megszólítható, és jeleket küld.

A *Tart-enged* a kötet egyik olyan verse, amely önhivatkozó, a kötetben található grafikákra reflektál (Balogh Kristóf József és Imreh Sándor Menetmen munkái). „Miután megkaptam / a gyerekkori fotóim / alapján készült rajzok / homályos reprodukcióit" – ezek a rajzok az Áfra családi archívumából származó gyerekkori fényképekből készültek (*Köszönetnyilvánítás*). A kötet többször is referenciális olvasatot ajánl, ebben is rokon Áfra debütáló kötetével, a *Glaukóma*val, amelyben a szerző portréiból készült grafikák váltották az egyes fejezeteket. A középső, *Keresőakna* című ciklus verse, az *Egy régész tekintetével* magára a versírásra reflektál („Ami itt történik, nem költészet, anyám, / archeológusi leltár csak az életünkhöz, / végletek ellensúlya, helyesbítési kísérlet, amit terepi feltárás és dokumentáció hitelesít"), de az *Anyám neve a nyilas jegy uralma alatt* az anya leánykori nevének betűivel (ez szintén a *Köszönetnyilvánítás*ból derül ki) kezdi a vers egy-egy sorát.

A *Szétszerelt album*, amely már a *Keresőakna* ciklus verse, a kötet grafikáinak eredeti fényképeit írja meg. A vers első és utolsó szakasza ez alól kivétel, előbbi a felravatalozott anya képe, utóbbi pedig elképzelt vagy elveszett fotó – „Van egy kép, valahol kell / legyen, amin az árnyékszék / mellett nevetsz, kezedben / egy tyúkkal, befont hajad / összeér androgün melleden". A Keresőakna versei emlékek, az anya életének mozzanatait vagy a szubjektum anyával és a családdal kapcsolatos élményeket dolgozza föl, olykor pszichoanalitikus szándékkal, a *Védőima önmagam ellen* például a szubjektum nőkkel való kapcsolatát is összefüggésbe helyezi az anyához való viszonyával: „hagyj békét a nőknek körülöttem, / add, hogy ne kelljen többé / bántanom, sem pedig védenem / azt, ami lényegében egy velem, / drága anyám, pazarló istenem".

A ciklus nyitóhimnusza Démétérhez szól, aki a kalászokat és a gyümölcsöket érleli a betakarításra az ókori mítosz szerint. A gyász itt tehát összefüggéseket érlel ki a szubjektumban, de sokszor megértést és hálát is: „elsősorban neked köszönhetem / az emberekbe vetett feltétlen bizalmat, / amely átsegített néhány évtizeden" (*Egy régész tekintetével*). A *munka öröme* szubjektuma például magát mint magzatot képzeli el, édesanyjának gondolatokat tulajdonít, de a *Ragyogás*ban az anya természeti erő: „Volt idő, amikor mozdíthatatlan, / megtartó földnek hittelek, anyám, / termékenynek és jól pergőnek, / akit, ha megmarkolnak, formára / idomul, átfolyik az ujjak közt, / majd helyére visszahull, nyugszik / okafogyottan, kiszámíthatatlanul".

Bár a *Sötétkamra* ciklus verseiben az anya alakja egyre inkább a mítosz része, abban túlsúlyba kerül az archetipikus nő, lány vagy anya, újra és újra felidézi Áfra a földi anya halálát, betegségét és esendőségét. „[S]enki se alázhassa meg emlékezeted, / miután az ilyen alattomosan cserben hagyott" – írja Áfra a *Memóriafal*ban, de a *Látlak a hegyoldalban* így fogalmaz: „Egy vulkán lábánál élsz, anyám, / jársz-kelsz a szürke fák között, / beveted a terméketlen földeket, / munkára fogod a tehetetleneket / átvirrasztod a hideg téli éjszakákat, / hogy melegen tartsd, aki gondol rád". Az anya ismét természeti erő, a gyászfeldolgozás és felejtés folyamatában eggyé válik a világgal és a transzcendenssel, ám esendősége is megjelenik, hiszen „porzó tolongásban megbotló bárány", aki vérezve nézi „a füstben úszó eget". A ciklus ugyan Dévakít, a hindu mítosz anyaistenét idézi meg, mégis ezen a helyen nehéz elvonatkoztatni a báránytól mint keresztény jelképtől, hiszen a bárány *vérzik*, de a kert is visszatérő jelképe a kötetnek, például a gyerekkorra, az ártatlanságra utaló Édentoposzként (többek között *Anyám 1972-es emlékkönyvéből*, *Az áradó várakozás*, *A kert bejáratánál*).

A záróciklus nyitóverse, a *Rendeltetés szerint* szubjektuma, ha anyja „egy másik életben, eltérő törvény- / szerűségekhez igazodva, bizarr körülmények közt, / de mégiscsak megszülné újra", kutya lenne. E rész himnusza

Hathorhoz szól, aki az egyiptomi őskultúra anyaistene, tehát a kutya itt egyszerre őrző-védő szimbólum és Anubisz, a halál és a túlvilág szimbóluma is. Ezzel érkezünk el a gyászciklus végéhez, a *Megtisztulás és más elszalasztott lehetőségek*ben már nincs szó „szervekből felcseperedett ezernyi rovarról" (*Ha elmondod, felébresztelek*) „csontszürkére vált bőrről" (*Légsötét*), a halálban és a halott testben a megbékélés tisztasága van, míg a szubjektum egy ókori egyiptomi környezetbe helyezkedve bebalzsamozza azt. Visszatér a varrás és a varrógép mint jelkép, melynek formájában a könyvbéli anya, archetípusaihoz hasonlóan – ahogy Démétéré a sarló vagy Máriáé a rózsa –, saját attribútumot kap (pl. *A munka öröme*, *Hipochondria tanításai*, *Visszanyert semmiség*). A varrás és a sötétség mint két motívum a *Hallgatásmag*ban egymásra is talál: „Kifeslik a fekete ég alja, / nincs idelenn, aki visszavarrja".

A kötet gondolati íve körré zárul, mikor ismét rítust végez a szubjektum, zeneiségükben kántáló-regölő, ütemhangsúlyos versek következnek. „A forrás mellett telihold idején / kört vágok a föld felszínébe, / majd az árkot tejjel folyatom be, / középre a tölgy lehullott / ágaiból építek fészekalakú farakást / egy lakatlan teknőspáncél fölött" (*Az ég szülte gyermek*). A szubjektum szertartása a ciklusokon kívül elhelyezett nyitóversre emlékeztet ráolvasásszerű sorainak hangulatában: „mi rég volt, hadd szerveződjön vissza / a lassan tisztuló ölbe, deres csontokra. / Ami megfakult, elfeketedett, kikopott, / most lüktessen a virradatban újra" (*Ha elmondod, felébresztelek*). Míg *Az ég szülte gyermek* szubjektuma „fehér galamb szárnyait" és „macskaszőrt hajít a tűzre", a vers mellett kiváló ritmusérzékkel elhelyezett grafika a szerzőnek egy teljesen más hangulatú, huszárcsákós gyermekkori portréja. Bármennyire szimbolikus, mítikus világokat ábrázolnak is Áfra versei, a grafikák nem engednek teljesen eltávolodni-elveszni a jelképesben, hanem folyamatosan felhívják a figyelmünket a referenciális olvasatra, mintegy „a földön tartva" az olvasót. A *Teremtésidő*ben az anya a Teremtő, a Genezis hét napját idézi a be-

szélő, a *Ki elveszi a bűnöket* pedig címében is egyértelmű Krisztus-utalás – ebben is körbeér a *Kitakart anyám*, amelynek nyitóhimnusza Máriát szólítja meg, a kötet végére ismét a keresztény kultúrkörhöz érkezünk meg. „Kezdetben volt a gond, anyám, / és a gondolat a szóban volt, és a szó / volt a gond" – parafrazeálja János evangéliumát a *Ki elveszi a bűnöket* beszélője.

Az anya már említett transzcendentálása itt teljesedik ki, ahol ő már dimenzió, egyfajta minőség, amivel eggyé lehet válni, maga a halálon túli lét. „Búcsúajándékul azt azért elárulhatnád, / mit tegyek, miután lefeküdtem végleg, / és felkeltem végtelenül tebenned", illetve „beszélj azzal a nagy titokkal, / akihez alig ér fel a halandók tátogása, / és add hírül e régi-új önmagadnak: / félkészen, de itt vagyok és várok" (*Az áradó várakozás*). A kötet záróverse, *A kert bejáratánál* a borító hátoldalán található, és a nyitóvershez hasonlóan cikluson kívüli. A *Gyűjtőlencse* ciklus több szubjektuma is küzd az elmondhatatlanság és a hallgatás problematikájával, a kötet utolsó sorában mégis így búcsúzik az anyától, *még annyi mondandója van*. A kertet mint a bűnbeesés terét utoljára idézi, meghívva a megváltást, amelynek reményével a *Kitakart anyám* kezdődik. Körkörösségében és szerkezeti szimmetriájában is (tizenegy verset tartalmaznak a ciklusok, a középső tizenkettőt) a gyászmunka teljessége mutatkozik meg.

Áfra János új kötete egyszerre katartikus és megrázó élmény: rítusok, emlékek és intim vallomások találkoznak benne, hogy a gyász feldolgozásának egyetemes tapasztalatát szólaltassák meg. A *Kitakart anyám* nem csupán gyászlíra, hanem egy olyan poétikai vállalkozás, amely az anyaalak emberi esendőségét és archetipikus erejét egyaránt képes megragadni. Kapaszkodót nyújt ezáltal a gyászfeldolgozásban is, méltó emléket állítva egy édesanya – és talán minden elhunyt édesanya – emlékének.

Sebők György

E számunk szerzői

Ayhan Gökhan (1986) költő, újságíró, legutóbbi kötete: Sókirályság (Scolar Kiadó, 2021), *Budapest* • **Borsik Miklós** (1986) költő, szerkesztő, legutóbbi kötete: Futárlíra (Jelenkor, 2024), *Budapest* • **Farkas Arnold Levente** (1979) általános iskolai tanár, legutóbbi kötete: brácsahúr (Szépirodalmi Figyelő Alapítvány, 2022), *Pócsmegyer* • **Gažík Viktória** (1999) rádiós szerkesztő (Pátria Rádió), *Pozsony* • **Gergely Ágnes** (1933) költő, prózaíró, esszéista, műfordító, legutóbbi kötete: A szomjúság ára (Kalligram, 2018), *Budapest* • **Gulisio Tímea** (1989) költő, író, publicista, szerkesztő, legutóbbi kötete: Lények (Parnasszus, 2024), *Budapest* • **Hocza-Szabó Marcell** (1996) PhD-hallgató, *Debrecen* • **Koós István** (1998) klasszika-filológus, *Budapest* • **Kovács Attila György** (1969) tanító, *Békéscsaba* • **Mató Rebeka** (2002) bölcsészhallgató, ELTE BTK, *Budapest* • **Mirkó Anna Regina** (1986) szociológus, író, *Budapest* • **Max Neumann** (1949) festőművész, *Berlin* • **Nyilas Atilla** (1965) költő, legutóbbi kötete: Való igaz (Fekete Sas Kiadó, 2025), *Budapest* • **Orosz Rebeka** (1996) grafikus, tipográfus, *Budapest* • **Sebők György** (1992) költő, zenész, terapeuta, legutóbbi kötete: Az éggel egyenlővé (Magyar Napló Kiadó, 2022), *Eger* • **Szilágyi Zsófia Júlia** (1972) irodalomtörténész, művészettörténész (Ferenczy Múzeumi Centrum), *Szentendre* • **Veress Dániel** (1988) szerkesztő (Apokrif), *Debrecen–Budapest*

ISSN 2060-3207 25004
9 772060 320701

Ára: 900 Ft

megértés felé, van egy út, persze, a megértésben, de ez csak egy darabig tart, ezen csak egy darabig tudsz akadály

nyelv elbír, meg azt is, amit nem bír el (HH) ugyan miről írhatna ő a maga

mert beszélni már tulajdonk

éppen nem lehet semmiről,

ismétlésekkel megidézett

unaloműzés gyanánt mondatokat ácsolni reggeltől estig „ugyanarra

szerencsétlen, bonyolult mondat-

arra törekedve, hogy egyetlen apróságot se mulasszon el (ST) s csak annak éljen, amit

belekarcolása a képzeletbe (HH)

a keserű melódiára” (EM) csupán egy